

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

Биваліна Катерина Олексіївна

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
_____Л. В. Мороз
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
«___»_____2021 року

Виконавець:
_____К. О. Биваліна
«___»_____2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1. Поняття зв'язного мовлення.....	6
1.2. Розвиток зв'язного мовлення в онтогенезі	11
1.3. Особливості розвитку зв'язного мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку.....	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	23
2.1. Методика дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку	23
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	33
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	38
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	40
3.1. Методика удосконалення зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.....	40
3.2. Аналіз результатів впровадження розробленої методики удосконалення зв'язного мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку	44
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Найскладнішою формою мовленнєвої діяльності людини є зв'язне мовлення, оскільки воно має характер послідовного логічного систематичного розгорнутого викладу. У процесі формування та розвитку зв'язного мовлення особливо важливим є тісний зв'язок мовленнєвого та розумового розвитку дітей. Зв'язне мовлення дітей молодшого шкільного віку із нормативним мовленнєвим розвитком досягає досить високого рівня, що є дуже важливим для подальшого успішного навчання в школі та всебічного розвитку особистості дитини. Зв'язне мовлення є результатом загального розвитку дитини, це показник і розумового розвитку дитини, і мовленнєвого.

На сьогодні спостерігається стійка тенденція збільшення числа дітей із затримкою психічного розвитку через різні причини. Мовленнєвий розвиток дітей зазначеної категорії характеризується пізніми термінами появи мовлення, бідним словниковим запасом, порушенням граматичної складової мовлення, недосконалістю фонетико-фонематичних процесів, а також недостатнім рівнем розвитку зв'язного мовлення. Складними завданнями для дітей із затримкою психічного розвитку є переказ творів, складання розповіді за серією сюжетних малюнків, творчої розповіді, описової розповіді. Відповіді дітей даної категорії на запитання дорослого не є розгорнутими, часто у відповідях основна думка втрачається і переважають сторонні думки та судження [53].

Формування зв'язного мовлення в дітей з затримкою психічного розвитку залишається одним із найсуперечливіших питань у спеціальній педагогіці, що, у свою чергу, залежить від ступеня розвитку наочно-образного мислення, вміння встановлювати суттєві ситуаційні зв'язки між предметами та правильно висловлюватися [27].

Концептуально-змістові засади навчання дітей із затримкою психічного розвитку визначено в Державному стандарті спеціальної освіти, де окреслюються основні освітні компетенції, серед яких мовна компетентність

визнана основоположною [18]. У контексті розвитку зв'язного мовлення молодших школярів зазначеної категорії означена проблема має певну специфіку, що визначається особливостями їхнього мовленнєво-комунікативного розвитку, зумовленого, здебільшого, функціональними порушеннями, соціальним станом розвитку дитини [27].

Отже, питання удосконалення зв'язного мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку набувають особливої актуальності. Низький рівень сформованості зв'язного мовлення ускладнює можливість вільного спілкування дитини з дорослими та однолітками, викликає негативні емоційні стани, сприяє формуванню своєрідних психологічних особливостей. Саме зв'язне мовлення має соціальну значущість у формуванні особистості, а також в ньому реалізується комунікативна функція мови та мовлення. Тому, розвиток зв'язного мовлення дітей із затримкою психічного розвитку потребує пошуку ефективних підходів і засобів корекційної роботи, одним з яких є техніка сторітелінгу.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, розроблення методики корекційної роботи щодо розвитку зв'язного мовлення в дітей даної категорії.

Для реалізації вищезазначеної мети необхідним є вирішення наступних завдань:

- 1) здійснення аналізу науково-методичної педагогічної літератури з проблеми наукового дослідження;
- 2) вивчення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку;
- 3) розробка та експериментальне апробування методики розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, визначення ефективності розробленої методики.

Об'єктом дослідження є мовленнєва діяльність дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження: процес удосконалення зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження, що нами використані:

- 1) теоретичні – вивчення та аналіз науково-методичної літератури щодо проблеми наукового дослідження;
- 2) емпіричні – спостереження, бесіда, констатувальний, формувальний і контрольний етапи дослідження;
- 3) статистичні – кількісний та якісний аналіз даних констатувального етапу та контрольного етапу наукового дослідження.

Елементами наукової новизни одержаних результатів є те, що представлено методика використання «кубиків історії» як засобу техніки сторітелінгу для удосконалення зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження та запропоновані методи можуть бути використані логопедом, учителем початкових класів, батьками у роботі з розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Публікації. Основний зміст дипломної роботи висвітлений у публікаціях наукового збірника «Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали X Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції з міжнародною участю» (18 листопада 2021 рік, м. Суми)»:

- 1) «Науково-теоретичні основи удосконалення зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку».
- 2) «Удосконалення зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 8 таблиць, 5 рисунків. Загальний обсяг роботи складає 94 сторінки, з них 61 сторінка основного тексту.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1 Поняття зв'язного мовлення

Проблема зв'язного мовлення досліджувалась ученими різних галузей науки: психології (Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Лурія, Т. Піроженко, С. Рубінштейн та ін.); лінгвістики (І. Гальперін, М. Жинкін, Т. Ладиженська, Г. Колшанський та ін.); лінгводидактики (А. Богуш, о, Білан, Н. Гавриш, С. Ласунова, Т. Постоян та ін.); педагогіки (А. Арушанова, А. Бородич, А. Гончаренко, В. Захарченко, А. Зрожевська, О. Ушакова та ін.).

Словникові джерела тлумачать зв'язне мовлення як «побудову висловлювання, логічного викладу його у підтемах, оскільки зв'язне мовлення послуговується одиницями більшими за речення, зокрема, складними синтаксичними цілими, над фразовими ємностями, тобто одиницями тексту»; «відрізок мовлення, якому притаманні значна протяжність і розчленованість на більш чи менш завершені (самостійні) частини» [45, 1].

Психологічна природа зв'язного мовлення, його механізми та процес становлення досліджувались такими вченими, як Л. Виготський, М. Жинкін, З. Істоміна, С. Рубінштейн та ін.

Найбільш повну психологічну характеристику змістового аспекту зв'язного мовлення дав С.Рубінштейн. Зв'язне мовлення – змістовне розгорнуте висловлювання (ряд логічно побудованих речень), що забезпечує спілкування та взаєморозуміння. Зв'язність, уважав С.Рубінштейн, це «адекватність мовленнєвого оформлення мовцем з точки зору її зрозумілості для слухача та читача» [46]. Отже, основною характеристикою зв'язного мовлення є її

зрозумілість для співрозмовника. Термін «зв'язне мовлення» вчений визначив як мовлення, що віддзеркалює у мовному плані всі суттєві зв'язки свого предметного змісту [46]. Задля того, щоб його зрозуміти, немає необхідності враховувати ту специфічну ситуацію, в якій воно промовляється, все в ній зрозуміло для іншого із самого контексту мовлення; тобто це контекстне мовлення.

В інших напрямках досліджують зв'язне мовлення вчені-лінгвісти: як процес породження зв'язного висловлювання та як продукт мовлення (текст, дискурс). Учені І. Гальперін, Л. Лосєва та ін. визначають зв'язне мовлення як відрізок, що має значну протяжність у часі, поділяється на більш чи менш закінчені частини і передає завершену думку [15]. Б. Ахметов, Б. Головін основним у характеристиці зв'язного мовлення вважають єдність та взаємозв'язок змісту і форми мовлення [17].

У дослідженнях Н. Єрастова, В. Колишанського та ін. зв'язне мовлення визначається як точне, що характеризується знанням предмета та постійним контролем мовця за відповідністю слів предметам і явищам дійсності; логічне, в якому семантичні зв'язки між елементами не суперечать законам логіки; доречне, що відповідає меті та умовам мовленнєвої комунікації; стисле, багате, чисте, красиве [22].

Лінгводидакти А.Богуш, Н.Гавриш розглядають зв'язне мовлення дітей як організоване за законами логіки, граматики і композиції єдине ціле, що має тему, виконує певну функцію (здебільшого комунікативну), має відносну самостійність і завершеність, розчленовується на більш чи менш значущі структурні компоненти [12].

На думку А. Бородич, зв'язне мовлення дітей – це «словесне розгорнуте висловлювання (низка логічно сполучуваних речень), що забезпечує спілкування та взаєморозуміння дітей і дорослих» [5]. За О. Ушаковою, зв'язне мовлення дітей дошкільного віку являє собою розгорнутий виклад відповідного

змісту, побудований логічно, послідовно й точно, граматично правильно й образно [42].

Термін «зв'язне мовлення» вживається в декількох значеннях:

- процес, діяльність мовця;
- продукт, результат цієї діяльності, текст, висловлювання;
- назва розділу роботи з розвитку мовлення.

В якості синонімів використовують терміни «висловлювання», «текст». Висловлювання – це й мовленнєва діяльність, і результат цієї діяльності: певний мовленнєвий твір, який є більшим за речення. Його стрижнем, на думку Т.Ладиженської, М. Львова та ін., є зміст (сенса). Зв'язне мовлення – це єдине змістове й структурне ціле, що включає пов'язані між собою і тематично об'єднані закінчені відрізки [15].

Основна функція зв'язного мовлення – комунікативна. Вона здійснюється у двох основних формах – діалозі й монологі. Кожна з цих форм має свої особливості, які визначають методики їх формування.

У лінгвістичній і психологічній літературі діалогічне та монологічне мовлення розглядаються в плані їх протиставлення. Вони відрізняються за своєю комунікативною спрямованістю, лінгвістичною та психологічно природою.

Діалогічне мовлення являє собою особливо яскравий прояв комунікативної функції мови. Вчені називають діалог первинною природною формою мовного спілкування, класичною формою мовленнєвого спілкування. Головною особливістю діалогу є чергування говоріння одного співрозмовника зі слуханням та наступним говорінням іншого. Важливо, що в діалозі співрозмовники завжди знають, про що йде мова (йдеться), і не потребують розгортання думки і висловлювання. Усне діалогічне мовлення відбувається в конкретній ситуації та супроводжується жестами, мімікою, інтонацією. Звідси й мовне оформлення діалогу. Мовлення в ньому може бути неповним, скороченим, іноді фрагментарним [3, 11]. Для діалогу характерні: розмовна

лексика та фразеологія; стислість, недомовленість, уривчастість; прості та складні безсполучникові речення; короткочасне попереднє обдумування. Зв'язність діалогу забезпечується двома співрозмовниками. Діалогічне мовлення відрізняється мимовільністю, реактивністю. Важливо відмітити, що для діалогу типовим є використання шаблонів і кліше, мовленнєвих стереотипів, стійких формул спілкування, звичних, часто вживаних і ніби прикріплених до певних побутових положень і тем розмови. Мовленнєві кліше полегшують ведення діалогу.

Монологічне мовлення – зв'язне, логічно послідовне висловлювання, що відбувається відносно довго в часі, не розраховане на негайну реакцію слухачів. Вона має незрівнянно більш складну будову, висловлює думку однієї людини, яка невідома слухачам. Тому висловлювання містить більш повне формулювання інформації, воно більш розгорнуте. В монологі необхідні внутрішня підготовка, більш тривале обдумування висловлювання, зосередження думки на головному. Тут також важливі немовленнєві засоби (жести, міміка, інтонація), вміння говорити емоційно, живо, виразно, але вони займають підпорядковане місце. Для монологу характерні: літературна лексика; розгорнутість висловлювання, закінченість, логічна завершеність; синтаксичне оформлення (розгорнута система сполучних елементів); зв'язність монологу забезпечується одним мовцем.

Ці дві форми мовлення відрізняються й мотивами. Монологічне мовлення стимулюється внутрішніми мотивами, його зміст і мовні засоби обирає людина, що говорить. Діалогічне мовлення стимулюється не лише внутрішніми, а й зовнішніми мотивами (ситуація, в якій відбувається діалог, репліки співрозмовника).

Отже, монологічне мовлення є більш складним, довільним, більш організованим видом мовлення, тому потребує спеціального мовленнєвого виховання [33].

Незважаючи на суттєво відмінності, діалог і монолог взаємопов'язані між собою. В процесі спілкування монологічне мовлення органічно вплітається в діалогічне, а монолог може набувати діалогічні властивості. Часто спілкування відбувається в формі діалогу з монологічними вставками, коли поряд з короткими репліками вживаються більш розгорнуті висловлювання, що складаються з декількох речень і містять різну інформацію (повідомлення, доповнення або уточнення сказаного). Л. Якубінський, один з перших дослідників діалогу, відмічав, що крайні випадки діалогу й монологу пов'язані між собою рядом проміжних форм. Однією з останніх є бесіда, яка відрізняється від простої розмови більш повільним темпом обміну репліками, більшим їх об'ємом, а також обдуманістю, довільністю мовлення. Таку бесіду називають на відміну від спонтанної (непідготовленої) розмови підготовленим діалогом.

Зв'язне мовлення може бути ситуативним і контекстним. Ситуативне мовлення пов'язане з конкретною наочною ситуацією і не відображає повністю змісту думки в мовленнєвих формах. Воно зрозуміле лише з урахуванням тієї ситуації, про яку йде мова. Людина, що говорить, широко використовує жести, міміку, вказівні займенники. У контекстному мовленні на відміну від ситуативного зміст його зрозумілий із самого контексту. Складність контекстного мовлення полягає в тому, що воно потребує побудови висловлювання без урахування конкретної ситуації, з опорою лише на мовні засоби [33].

У більшості випадків ситуативне мовлення має характер розмови, а контекстне мовлення – характер монологу. Проте, як підкреслює Д. Ельконін, неправильно ототожнювати діалогічне мовлення з ситуативним, а контекстне – з монологічним. І монологічне мовлення може мати ситуативний характер [52].

Важливим у зв'язку з обговоренням сутності зв'язного мовлення є з'ясування поняття «розмовне мовлення». Діти оволодівають насамперед розмовним стилем мовлення, який властивий, головним чином, діалогічному

мовленню. Монологічне мовлення розмовного стилю зустрічається рідко, воно наближене до книжно-літературного стилю.

У педагогічній літературі часто підкреслюється особлива роль монологічного мовлення. Проте не менш важливим є оволодіння діалогічною формою спілкування, адже в широкому розумінні «діалогічні стосунки – це майже універсальне явище, яке пронизує все людське мовлення і всі стосунки і прояви людського життя» (М.М.Бахтин).

1.2. Розвиток зв'язного мовлення в онтогенезі

Розвиток зв'язного мовлення відбувається поступово одночасно з розвитком мислення й пов'язаний з ускладненням дитячої діяльності та формами спілкування з оточенням.

У підготовчому періоді розвитку мовлення, на першому році життя, у процесі безпосередньо-емоційного спілкування з дорослим закладаються основи майбутнього зв'язного мовлення.

В емоційному спілкуванні дорослий і дитина висловлюють різноманітні почуття (задоволення або незадоволення), а не думки. Поступово стосунки дорослого й дитини збагачуються, розширюється коло предметів, з якими вона зіштовхується, а слова, які раніше висловлювали лише емоції, стають для малюка позначенням предметів і дій. Дитина оволодіває голосовим апаратом, набуває уміння розуміти мовлення оточення. Розуміння мовлення має величезне значення для всього наступного розвитку дитини, є початковим етапом у розвитку функції спілкування. Створюється особливий тип спілкування, при якому дорослий говорить, а дитина відповідає мімікою, жестом, рухом [3].

На основі розуміння, спочатку дуже примітивного, починає розвиватися активне мовлення дитини. Дитина наслідує звуки і звукосполучення, які

промовляє дорослий, сам залучає увагу дорослого до себе, до будь-якого предмета. Все це має виняткове значення для розвитку мовленнєвого спілкування дітей: зароджується навмисність голосової реакції, її спрямованість на іншу людину, формується мовленнєвий слух, довільність вимови [43].

Наприкінці першого – на початку другого року життя з'являються перші осмислені слова, але вони переважно висловлюють бажання та потреби дитини. Лише в другій половині другого року життя слова починають слугувати маюкові позначенням предметів. З цього моменту дитина починає використовувати слова для звертання до дорослого і набуває можливості засобом мовлення вступати у свідоме спілкування з дорослим. Слово для неї має сенс цілого речення. Поступово з'являються перші речення, спочатку з двох, а близько двох років з трьох і чотирьох слів. Наприкінці другого року життя дитини слова починають граматично оформлюватися. Діти висловлюють свої думки і бажання більш точно і ясно. Мовлення в цей період виступає у двох основних функціях: як засіб встановлення контакту і як засіб пізнання світу. Не зважаючи на недосконалість вимови звуків, обмеженість словника, граматичні помилки, воно є засобом спілкування та узагальнення [21].

На третьому році життя швидкими темпами розвивається як розуміння мовлення, так і активне мовлення, різко збільшується запас слів, ускладнюється структура речень. Діти користуються найпростішою, природною і первісною формою мовлення – діалогічною, яка спочатку тісно пов'язана з практичною діяльністю дитини і використовується для налагодження співробітництва всередині сумісної предметної діяльності [12, 21].

Вона полягає в прямому зверненні до співрозмовника, містить висловлювання прохання й допомоги, відповіді на запитання дорослого. Таке граматично малооформлене мовлення маленької дитини ситуативне, воно ще не утворює зв'язного смислового, цілого, такого контексту, щоб лише на його підставі можна було зрозуміти його зміст. Для його розуміння потрібно враховувати ту конкретну наочну ситуацію, в якій перебуває дитини та якої

стосується її мовлення. Смысловий зміст її мовлення стає зрозумілим лише у зв'язку з відповідною конкретною ситуацією: це і буде ситуативне мовлення. Таке мовлення більше виражає, ніж висловлює. Контекст замінюють жести, міміка, інтонація.

Ситуативна форма мовлення, ситуативний характер спілкування в ранньому дитинстві характерні здебільшого для діалогу, бесіди як найбільш природних форм мовленнєвого спілкування. Розмовний характер як за граматичним оформленням, так і за функціональним призначенням є специфічною рисою ситуативного мовлення. Але вже в цьому віці діти враховують у діалозі при побудові своїх висловлювань те, як їх зрозуміють партнери. Звідси еліптичність у побудові висловлювань, зупинки в розпочатому реченні.

У дошкільному віці відбувається відділення мовлення від безпосереднього практичного досвіду. Головною особливістю цього віку є виникнення функції планування мовлення. У рольовій грі, провідній діяльності дошкільників, виникають нові види мовлення: мовлення, що інструктує учасників гри, мовлення-повідомлення, що оповідає дорослому про враження, отримані поза контактом з ним. Мовлення обох видів набуває форми монологічного, контекстного.

Як було показано в дослідженнях А. Леушиної, основна лінія розвитку зв'язного мовлення полягає в тому, що від виняткового панування ситуативного мовлення дитина переходить до контекстного [34]. Поява контекстного мовлення визначається завданнями та характером її спілкування з оточенням. Зміна образу життя дитини, ускладнення пізнавальної діяльності, нові стосунки з дорослими, поява нових видів діяльності потребують більш розгорнутого мовлення, а колишні засоби ситуативного мовлення не забезпечують повноти та ясності висловлювання. Виникає мовлення контекстне.

Перехід від ситуативного мовлення до контекстного, на думку Д.Ельконіна, відбувається близько 4-5 років. Разом з тим елементи зв'язного монологічного мовлення з'являються вже у 2-3 роки [52]. Перехід до контекстного мовлення тісно пов'язаний з опанування словникового складу та граматичного ладу рідної мови, з розвитком уміння довільно використовувати засоби мовлення. З ускладненням граматичної структури мовлення висловлювання стають все більше розгорнутими і зв'язними.

У молодшому дошкільному віці мовлення пов'язане з безпосереднім досвідом дітей, що відображаються на формах мовлення. Для нього характерні неповні, невизначено-особові речення, що часто складаються з одного присудка; назви предметів замінюються займенниками. В розповідях дитини переплітаються факти з матеріалу на задану тему зі спливаючими на поверхню фактами з особистого досвіду.

Ситуативність мовлення не є абсолютною приналежністю віку дитини. В одних і тих самих дітей мовлення може бути то більш ситуативним, то більш контекстним. Це визначається завданнями та умовами спілкування.

Висновок А. Леушиної знайшов підтвердження в дослідженні М.Лісіної та її учнів [34, 35]. Учені довели, що рівень мовленнєвого розвитку залежить від рівня розвитку спілкування в дітей. Форма висловлювання залежить від того, як розуміє дитину співрозмовник. Мовленнєва поведінка співрозмовника впливає на зміст та структуру мовлення дитини. Наприклад, у спілкуванні з однолітками діти значною мірою використовують контекстне мовлення, адже їм потрібно щось пояснити, у чомусь переконати. У спілкуванні з дорослими, які легко їх розуміють, діти частіше обмежуються ситуативним мовленням.

Поряд з монологічним мовленням продовжує розвиватися й діалогічне мовлення. В подальшому обидві ці форми співіснують і використовуються в залежності від умов і характеру спілкування.

Діти 4-5 років активно вступають у розмову, можуть брати участь у колективні бесіди, переказують казки й короткі оповідання, самостійно

розповідають за іграшками і картинками. Разом з тим їхнє зв'язне мовлення ще недосконале. Вони не вміють правильно формулювати запитання, доповнювати та виправляти відповіді товаришів. Їхні оповідання в більшості випадків копіюють зразок дорослого, містять порушення логіки; речення всередині оповідання часто пов'язані лише формально (слова ще, потім).

У старшому дошкільному віці діти здатні брати активну участь у бесіді, достатньо повно й точно відповідати на запитання, доповнювати і виправляти відповіді інших, подавати доречні репліки, формулювати питання. Характер діалогу залежить від складності завдань, які вирішуються в спільній діяльності.

Удосконалюється й монологічне мовлення: діти засвоюють різні типи зв'язних висловлювань (опис, розповідь, частково міркування) з опорою на наочний матеріал і без опори. Ускладнюється синтаксична структура дитячих розповідей, збільшується кількість складносурядних і складнопідрядних речень. Разом з тим у значної кількості дітей ці вміння нестійкі. Діти утруднюються у відборі фактів для своїх оповідань, у логічно послідовному їх розміщенні, у структуруванні висловлювань, у їх мовному оформленні [21].

У розвитку зв'язного мовлення дітей, на думку Ф. Сохіна, виступає тісний зв'язок мовленнєвого і розумового розвитку дітей, розвитку їхнього мислення, сприймання, спостережливості [42]. Щоб зв'язно про щось розповісти, дитині потрібно уявити собі об'єкт розповіді, вміти аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові, часові та інші зв'язки між предметами і явищами. Та зв'язне мовлення – це все ж процес мовлення, а не мислення. Тому для досягнення зв'язності мовлення необхідно вміти не лише передати зміст мовленням, а й використати для цього різні мовні засоби для зв'язку речень і переходу від одного речення до іншого. Зв'язне мовлення ніби вбирає в себе всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою, в засвоєнні її звукового боку, словникового складу, граматичної будови.

Зв'язне мовлення має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування таких особистісних

якостей, як комунікабельність, креативність, компетентність, ініціативність, доброзичливість. Добре розвинене зв'язне мовлення дає можливість дитині чітко та ясно мислити, встановлювати контакт з оточенням, ініціювати власні ідеї, брати участь у різних видах дитячої діяльності.

Дитина, опановуючи мовлення, йде від частини до цілого: від окремих слів до поєднання декількох слів, далі до простої фрази та складних за структурою речень. Кінцевим етапом зв'язного мовлення дитини-дошкільника є здатність до складання кількох речень, об'єднаних загальним змістом. Такими є дві основні форми монологу – самостійна розповідь та переказ, які відрізняються тим, що в першому випадку дитина добирає зміст і форму висловлювання самостійно, а в другому – матеріалом для висловлювання є літературно-художній текст.

1.3. Особливості розвитку зв'язного мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку

У дітей із затримкою психічного розвитку формування мовлення, зокрема зв'язного, значно відрізняється від розвитку мовлення в нормотипових дітей і має деяку специфіку. На тлі присутніх у цієї категорії дітей нестійкості уваги, недостатньої сформованості фонематичного слуху, зорового та тактильного сприймання, оптико-просторового синтезу, довільної пам'яті, зорово-моторної координації, спостерігаються суттєві труднощі в мовленнєвому оформленні власних дій, відмічається неповноцінність не лише спонтанного, але й відображеного мовлення, відмічається неузгодженість мовленнєвої та предметної діяльності.

Відставання в розвитку мовлення дітей із затримкою психічного розвитку виявляється вже на першому році життя і продовжується в ранньому віці. Таким чином, при переході до дошкільного віку в них відсутня готовність до

його засвоєння та вдосконалення. Часто не вироблені такі передумови мовленнєвого розвитку, як «предметна діяльність, інтерес до оточення, розвиток емоційно-вольової сфери, зокрема емоційного спілкування з дорослими, не сформований фонематичний слух» [41].

Деякі діти із затримкою психічного розвитку ще не розмовляють не лише напередодні дошкільного віку, але й близько 4-5 років. З точки зору розвитку мовлення дітей із затримкою психічного розвитку можна розглядати як категорію різнорідну. Серед них є діти, які зовсім не володіють мовленням, дошкільники, які володіють малим об'ємом слів і простих фраз, дошкільники, у яких формально добре розвинене мовлення. Проте, їх усіх пов'язує обмежене осмислення зверненого мовлення, «прив'язаність до ситуації, з одного боку, і відірваність мовлення від діяльності – з іншої. Мовлення не відображає справжніх інтелектуальних можливостей дитини, не може слугувати повноцінним джерелом передачі їй знань і відомостей»[41].

Нерідко в дошкільників із затримкою психічного розвитку спостерігається недосконалість вимови та розрізнення звуків. Недостатність розумової діяльності, низька пізнавальна активність, властива цій категорії дітей, утруднює засвоєння ними найпростішої інформації про звуковий склад мовлення. Початковий рівень усвідомлення звукової будови мовлення в дошкільників із затримкою психічного розвитку встановлюється пізніше, чим у нормі.

При цьому дослідження передають, що в межах житейських потреб і завдань усне мовлення дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку задовольняє їхні потреби в спілкуванні. При цьому потрібно відзначити недостатню виразність, так звану змазаність мовлення більшості дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Підкреслюючи їхню досить низьку мовленнєву активність, також слід припустити, що нечіткість мовлення поєднана з малою рухливістю артикуляційного апарату внаслідок недостатньої мовленнєвої практики.

Фразове мовлення відрізняється великою кількістю фонетичних і граматичних викривлень. Оволодіння граматичним ладом мовлення впродовж дошкільного віку, як правило, не відбувається. Особливо страждає зв'язне мовлення. Однією з типових властивостей виявляється при цьому стійке порушення узгодження числівників з іменниками.

Словниковий запас у пасивній формі істотно вище активного, але це стосується, як правило, при сприйнятті окремих ізольованих слів, і то не завжди. Деякі слова, які дошкільник із затримкою психічного розвитку здатен промовити до будь-якої картинки, предмету, про те осмислити, коли їх промовить інша людина за межами стандартної ситуації. Це доводить те, що в дошкільників із затримкою психічного розвитку тривало збережене ситуативне значення слова. Семантичне навантаження слова дітей старшого дошкільного віку даної категорії значно нижче, ніж у дошкільників того ж віку в нормі.

Ситуативне значення слова, недостатнє граматичне оформлення мовлення, порушення фонематичного слуху й уповільненість сприйняття приводять до того, що мовлення дорослого або часто зовсім не розуміється дитиною із затримкою психічного розвитку, або розуміється неточно й навіть викривлено.

При цьому слово дорослого здатне виконувати в організації діяльності дошкільника із затримкою психічного розвитку значну роль. Воно здатне заволодіти його увагою, зорієнтувати діяльність, а також висунути перед ним нескладне завдання. При цьому необхідно не забувати, що не потрібно вживати ізольовану словесну інструкцію, її слід суміщати зі зразком, показом, сумісними діями дорослого і дитини впродовж усього дошкільного віку.

Граматична будова мовлення в дошкільників із затримкою психічного розвитку виділяється рядом особливостей. Деякі граматичні категорії діти фактично не вживають у мовленні, але при зіставленні кількості помилок у використанні граматичних форм слова і граматичних конструкцій, то домінують похибки другого типу. Затримка в розвитку граматичного ладу

мовлення виявляється в тому, що дошкільники, будуючи речення, утворюють їх надзвичайно просто й приспускають чимало помилок: порушують порядок слів у реченні, не узгоджують означення з означальними словами, розповідь за картиною заміщують примітивним перерахуванням зображених на ній предметів. «Ці недоліки час від часу виявляються й у спонтанному мовленні дітей, але в монологічному мовленні (переказ прослуханого тексту, усний твір на задану тему) вони трапляються частіше» [44]. Дошкільнику із затримкою психічного розвитку складно втілити думку в розгорнуте мовленнєве повідомлення, хоча йому й зрозумілий смисловий зміст представленої на ілюстрації ситуації або прочитаного оповідання, і на запитання за змістом тексту він відповідає правильно.

Затримка в розвитку контекстного мовлення, як і відставання в усьому мовленнєвому розвитку, виявляється в дітей із затримкою психічного розвитку як вторинний дефект, результат недостатності аналітико-синтетичної діяльності, низького рівня пізнавальної й особливо мовленнєвої активності, несформованості мисленнєвих операцій. Вона виявляється не лише в недосконалому експресивному мовленні, але й у труднощах розуміння дітьми окремих граматичних конструкцій. Досить великі проблеми відчувають дошкільники із затримкою психічного розвитку в розумінні відносин, що передаються формами орудного відмінку, атрибутивних конструкцій родового відмінку, структур з незвичним порядком слів, порівняльних конструкцій. Істотні проблеми викликає в дітей оволодіння деякими формами висловлювання просторових відносин.

Варто підкреслити, що всі відмічені недоліки виявляються не в однаковій мірі у всіх дошкільників із затримкою психічного розвитку. Є діти, у яких «відставання в мовленнєвому розвитку виражається незначно, проте є й такі, у яких воно виражено особливо сильно, їх мовлення наближається до характерного для розумово відсталих дітей, яким такі завдання, як розповідь за сюжетною картиною або на запропоновану тему, взагалі недоступні» [6]. У

таких випадках можливо припустити присутність складного дефекту – комбінування затримки психічного розвитку й первинного порушення мовленнєвого розвитку.

Без спеціального навчання в дітей із затримкою психічного розвитку не розвивається можливість регулювати діяльність з допомогою власного мовлення: спостерігається в окремих випадках супроводжуюче мовлення, але зовсім не виникає фіксує та планує. «Супроводжуюче мовлення часто викликає враження не віднесеного, а в ряді випадків спостерігається ехолалічне мовлення» [26].

Мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку може бути настільки слабо розвиненим, що не може виконувати функцію спілкування. Недорозвиток комунікативної функції мовлення «не компенсується іншими засобами спілкування, частково міміко-жестикуляторними; амімічне (позбавлене міміки) обличчя, погане розуміння жестів, використання лише примітивних стандартних жестів відрізняють дітей із затримкою психічного розвитку від немовленнєвих дітей і дітей з іншими порушеннями (з порушеннями слуху, з моторною алалією)» [26].

У результаті до шкільного віку не навчені діти із затримкою психічного розвитку приходять із суттєвим мовленнєвим недорозвитком.

Отже, дошкільний та молодший шкільний вік найбільш сприятливий для розвитку і формування мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку. При затримці психічного розвитку спостерігається пізній початок мовлення, обмежений запас слів, аграматизм, дефекти вимови та фонемоутворення. Мовленнєвий недорозвиток проявляється в дітей у різному ступені: це може бути лепетне мовлення, відсутність мовлення й розгорнуте мовлення з елементами фонетико-фонематичного або лексико-граматичного недорозвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проблема зв'язного мовлення досліджувалась ученими різних галузей науки: психології (Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Лурія, Т. Піроженко, С. Рубінштейн та ін.); лінгвістики (І. Гальперін, М. Жинкін, Т. Ладиженська, Г. Колшанський та ін.); лінгводидактики (А. Богуш, О. Білан, Н. Гавриш, С. Ласунова, Т. Постоян та ін.); педагогіки (А. Арушанова, А. Бородич, А. Гончаренко, В. Захарченко, А. Зрожевська, О. Ушакова та ін.).

Психологічна природа зв'язного мовлення, його механізми та процес становлення досліджувались такими вченими, як Л. Виготський, М. Жинкін, З. Істоміна, С. Рубінштейн та ін.

Зв'язне мовлення – змістовне розгорнуте висловлювання (ряд логічно побудованих речень), що забезпечує спілкування та взаєморозуміння; відрізок, що має значну протяжність у часі, поділяється на більш чи менш закінчені частини і передає завершену думку; організоване за законами логіки, граматики і композиції єдине ціле, що має тему, виконує певну функцію (здебільшого комунікативну), має відносну самостійність і завершеність, розчленовується на більш чи менш значущі структурні компоненти.

Основною функцією зв'язного мовлення є комунікативна. Вона здійснюється у двох основних формах – діалозі й монологі.

Діалогічне мовлення являє собою особливо яскравий прояв комунікативної функції мови; в діалозі співрозмовники завжди знають, про що йдеться, і не потребують розгортання думки і висловлювання; мовлення в ньому може бути неповним, скороченим, іноді фрагментарним.

Монологічне мовлення – зв'язне, логічно послідовне висловлювання, що відбувається відносно довго в часі, не розраховане на негайну реакцію слухачів, має більш складну будову, висловлює думку однієї людини, яка

невідома слухачам; висловлювання містить більш повне формулювання інформації, воно більш розгорнуте.

Ці дві форми мовлення відрізняються й мотивами. Монологічне мовлення стимулюється внутрішніми мотивами, діалогічне мовлення стимулюється не лише внутрішніми, а й зовнішніми мотивами.

Розвиток зв'язного мовлення відбувається поступово одночасно з розвитком мислення й пов'язаний з ускладненням дитячої діяльності та формами спілкування з оточенням. Кінцевий етапом розвитку зв'язного мовлення дитини старшого дошкільного-молодшого шкільного віку є здатність до складання сюжетної розповіді, описової розповіді, переказу, дитина підтримує бесіду відповідає на запитання та сама може їх формулювати.

У дітей із затримкою психічного розвитку формування мовлення, зокрема зв'язного, значно відрізняється від розвитку мовлення в нормотипових дітей і має деяку специфіку. Мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку може бути настільки слабо розвиненим, що не може виконувати функцію спілкування. У результаті дошкільного віку не навчені діти із затримкою психічного розвитку приходять із суттєвим мовленнєвим недорозвитком. При затримці психічного розвитку постерігається пізній початок мовлення, обмежений запас слів, аграматизм, дефекти вимови та фонемоутворення.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Методика дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку

Дослідження проводилось на базі Зінівського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-II ступенів – дошкільного навчального закладу Путивльської міської ради в період з жовтня 2020 р. по травень 2021 р. Нами були сформовані основна група (ОГ) та група порівняння (ГП), до складу кожної з них увійшли по 4 дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Метою констатувального етапу дослідження було виявлення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Для досягнення визначеної мети, ми поставили перед собою наступні завдання:

- 1) підібрати методики обстеження зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку, підібрати дидактичний мовленнєвий і наочний матеріал;
- 2) організувати та провести обстеження зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, створити необхідні умови для організації процесу обстеження дітей молодшого шкільного віку;
- 3) проаналізувати результати обстеження та визначити основні напрями корекційної роботи.

Обстеження дітей передбачало організацію індивідуальної форми роботи та врахування індивідуальних особливостей дитини, створення комфортних умов, добір необхідного дидактичного та мовленнєвого матеріалу.

Для обстеження зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку нами обрано Комплексну програму виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової та мовленнєві проби, що запропоновані Р. І Лалаєвою та Є. В. Мальцевою.

Комплексна програма виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової складається з чотирьох серій [11].

Серія 1 включає методи дослідження репродуктивного зв'язного мовлення та спрямована на виявлення репродуктивних можливостей мовлення дітей.

Завдання 1. Переказ тексту якомога докладніше.

Завдання 2. Переказ цього тексту завдання 1 стисло.

Автор рекомендує використовувати в якості експериментального матеріалу тексти оповідань, розраховані на вік випробуваного і адаптовані в плані скорочення їх обсягу.

Одного разу вирішили Дениско та Олег грушами вирішили поласувати. А вони високо на дереві висять – не дістати. Що робити? Дениско скинув піджак і поліз на дерево. Олег став його підсаджувати. У горі погрозливо гули бджоли. Та хлоп'ята не злякалися бджіл. Невдовзі вони ласували смачними медовими грушами.

Текст ми зачитували двічі, перед повторним читанням ми надавали вказівку, що текст необхідно буде переказати. Після виконання завдання докладно переказати текст пропонували дітям переказати даний текст скорочено.

Аналіз мовленнєвої продукції дає змогу виявити, як діти здійснюють

сміслову переробку тексту, чи здатні вони відтворити повну сміслову програму, і навіть – чи здатні вони виділити у цьому тексті лише опорні сміслові ланки.

Зазначена методика передбачає два напрями аналізу.

1. Аналіз смислової структури тексту, яку утворює семантична програма, що складається з ієрархії різнопорядкових предикацій, сукупність яких забезпечує логічну цілісність мовленнєвої продукції. Цілісність оцінюється залежно від повноти і послідовності відтворення елементів смислової програми тексту.

2. Аналіз різних за своїм функціональним навантаженням типів речень та засобів їх з'єднання, що забезпечують зв'язність оповідання. Можна виділити наступні ступені зв'язності:

– перший ступінь зв'язності – максимальний – характеризується гнучким поєднанням самостійних (комунікативно сильних) та залежних (комунікативно слабких) речень. Органічність такого мовленнєвого оформлення забезпечується вмінням, по-перше, відтворювати повноструктурні речення і, по-друге, умінням поєднувати речення різноманітними лексико-синтаксичними засобами, до яких відносяться займенники, прислівники, числові, текстові синоніми, сполучники тощо;

– другий ступінь зв'язності зумовлений вживанням у тексті лише повноструктурних комунікативно сильних речень. Причому як засіб міжфразового зв'язку використовується повтор одного й того ж самого слова;

– третій ступінь зв'язності – типовим є переважання аграматичних, неповних речень;

– четвертий, або нульовий ступінь, характеризується або наявністю аграматичних речень, не пов'язаних між собою ні логіко-граматичними, ні синтаксичними відносинами, або відсутністю речень у мовленнєвому повідомленні.

Оцінювання репродуктивного зв'язного мовлення відбувалося за рівнями:

– високий рівень – дитина повністю відтворює повну смислову програму, переказує текст докладно та стисло, відтворює повноструктурні речення, поєднує речення різноманітними лексико-синтаксичними засобами, переказ є цілісним і логічним;

– середній рівень – дитина не достатньо точно відтворює смислову програму, вживає в тексті лише повноструктурні комунікативно сильні речення, використовує повтор одного й того ж самого слова, переважають аграматичні, неповні речення;

– низький рівень – у переказі наявні аграматичні речення, що не пов'язані між собою ні логіко-граматичними, ні синтаксичними відносинами, або дитина не виконала завдання.

Серія 2 включає методи дослідження продуктивних видів зв'язного мовлення та спрямована на виявлення продуктивних мовленнєвих можливостей дітей:

– вміння самостійно скласти смислову програму зв'язного повідомлення за наочною опорою;

– вміння реалізувати знайдену програму в цілісне зв'язне повідомлення.

Завдання 1. Самостійне розкладання серії сюжетних картинок у послідовності логічного розвитку події.

Завдання 2. Складання оповідання за знайденою програмою.

Дані, що отримані під час виконання цих завдань, є підставою для висновків про здатність дітей орієнтуватися в заданій ситуації, уявляти собі логічний ланцюжок дій, зображених на картинках серії; аналізується

можливість адекватного створення оповідання відповідно до знайденої програми, а також способи лексико-синтаксичного зв'язування речень у текстове повідомлення.

Оцінювання продуктивного зв'язного мовлення відбувалося за рівнями:

– високий рівень – дитина орієнтується в заданій ситуації, уявляє логічний ланцюжок дій, що зображені на картинках поданої серії, розповідь є адекватною відповідно до сюжету, дитина використовує адекватні способи лексико-синтаксичного зв'язування речень у текстове повідомлення;

– середній рівень – дитина не достатньо чітко орієнтується в заданій ситуації, порушує послідовність дій, що зображені на картинках поданої серії, розповідь є адекватною відповідно до сюжету, проте дитина припускається незначних помилок під час лексико-синтаксичного зв'язування речень у текстове повідомлення;

– низький рівень – дитина не орієнтується в заданій ситуації, порушує послідовність дій, що зображені на картинках поданої серії, розповідь не є адекватною відповідно до сюжету, дитина припускається помилок під час лексико-синтаксичного зв'язування речень у текстове повідомлення або дитина не виконала завдання.

Серія 3 включає методи вивчення смислотворчого компоненту зв'язного мовлення та спрямована на виявлення особливостей побудови зв'язного повідомлення в умовах часткової заданості смислових та лексико-синтаксичних компонентів висловлювання та особливостей знаходження, створення, розвитку та втілення задуму у зв'язному мовленнєвому повідомленні.

Завдання 1. Складання продовження оповідання за заданим зачином (розглядається як менш складне, оскільки перед дітьми ставиться завдання розвитку, продовження теми, наміченої початком прочитаного повідомлення).

Випадок на річці

Одного разу Олег умовив свого друга Олексійка вирушити на човні ловити рибу. Погода була гарна, але риба не клювала. Раптом поплавок у Олексійка засмикався. Він потяг за волосінь, але вона не піддавалася. Олексійко підвівся, човен похитнувся і...

Завдання 2. Придумування сюжету та складання оповідання з предметних картинок, які діти повинні відібрати із загального банку предметних картинок (оцінюється як складніше через те, що дітям необхідно було здійснити альтернативний вибір матеріалу з фонового, що підказує напрямок думки, але не визначає тему та її розвиток).

Завдання 3. Самостійне знаходження теми та її реалізація у розповіді (є найскладнішим, тому що передбачає знаходження теми оповідання, встановлення смислових зв'язків між підтемами в процесі розгортання первинної думки в цілісне оповідання).

Завдання пред'являються послідовно від простого до складного.

Варіант 1. «Хлопчик малював собаку»; предметні картинки (хлопчик, стіл, вікно, фарби, собака, дерево, пензлик, пляма, олівці, телевізор, кішка):

Варіант 2. «Знахідка в лісі»; предметні картинки (дівчинка, ліс, дідусь, кошик, сухе листя, їжак, собака, гриби, сачок, метелик, вулиця, світлофор, автобус):

Під час оцінювання виконання завдань даної серії враховується ступінь втілення задуму в мовленнєве повідомлення («заплутане» повідомлення,

узгоджене повідомлення), ступінь адекватності знайденого задуму відповідно зачину розповіді, характер вибору картинок з ряду запропонованих та їх об'єднання в єдине ціле.

Оцінювання смислотворчого компоненту зв'язного мовлення відбувалося за рівнями:

– високий рівень – дитина під час виконання всіх завдань втілювала задум, закінчувала розповідь відповідно до поданого початку, адекватно добирала картинки та з опорою на них складала розповідь і самостійно складала розповідь;

– середній рівень – дитина втілювала задум тільки під час закінчення розповіді за поданим початком розповіді, завдання 2 і 3 були нелогічними, за обраними картинками дитина не змогла скласти розповідь.

– низький рівень – дитина не склала розповіді.

Серія 4 включає методи дослідження орієнтування в ознаках зв'язного мовлення та спрямована на вивчення стану орієнтовної діяльності (вміння виділяти загальні, характерні ознаки, властиві організації саме цієї мовної одиниці), оскільки орієнтування у правилах генерації тексту передуює створенню зв'язного монологічного висловлювання.

Завдання даної серії дозволяють виявити ступінь сформованості в дітей уявлення про розповідь, тобто який зразок мовлення можна назвати розповіддю, а який – не можна.

Завдання 1. Порівняння двох уривків – невеликого за обсягом оповідання та нетекстового повідомлення (набір слів, окреме речення, деформований варіант розповіді тощо) і визначення, який уривок є розповіддю. Для того, щоб у дітей не виробилася навичка механічного вгадування зразка зв'язного мовлення, ми чергували правильні та неправильні зразки. Після прослуховування у дітей запитували, який уривок можна назвати розповіддю і чому.

Оцінювання отриманих відповідей проводиться з урахуванням способу

орієнтування у зразках зв'язного мовлення.

Оцінювання орієнтування в ознаках зв'язного мовлення відбувалося за рівнями:

– високий рівень – дитина не припустилася жодної помилки під час порівняння всіх запропонованих уривків;

– середній рівень – дитина припустилася помилок під час порівняння не більше ніж половини запропонованих уривків;

– низький рівень – дитина припустилася помилок під час порівняння більше ніж половини запропонованих уривків.

Мовленнєві проби, що запропоновані Р. І Лалаєвою та Є. В. Мальцевою, які представлені двома серіями завдань [54]. Нами використано другу серію завдань, що передбачає дослідження зв'язного мовлення.

Завдання 1. Складання розповіді за серією сюжетних картинок (4-5 картинок). Педагог пропонує дитині розкласти картинки по порядку скласти розповідь.

Оцінювання відбувалося за трьома критеріями.

1. Критерій смислової цілісності:

5 балів – розповідь дитини відповідає ситуації, має всі смислові ланки, які розташовані в правильній послідовності;

2,5 бали – дитина несуттєво спотворює ситуацію, неправильно відтворює причинно-наслідкові зв'язки, у розповіді немає з'єднувальних ланок;

1 бал – у розповіді дитини спостерігаються випадання смислових ланок, істотне спотворення сенсу, чи розповідь не завершена;

0 балів – відсутній опис ситуації.

2. Критерій лексико-граматичного оформлення висловлювання:

5 балів – розповідь дитини оформлена граматично правильно з адекватним використанням лексичних засобів;

2,5 бали – розповідь дитини складена без аграматизмів, але спостерігаються стереотипність оформлення, поодинокі випадки пошуку слів чи неточне слововживання;

1 бал – у розповіді дитини спостерігаються аграматизми, стереотипність оформлення, неадекватне використання лексичних засобів;

0 балів – розповідь не оформлена.

3. Критерій самостійності виконання завдання:

5 балів – дитина самостійно розкладає картинки та складає розповідь;

2,5 бали – дитина розкладає картинки зі стимулюючою допомогою, розповідь складає самостійно;

1 бал – дитина розкладає картинки та складає розповідь з наведених питань;

0 балів – завдання недоступне дитині навіть за наявності допомоги.

Завдання 2. Переказ прослуханого тексту.

Педагог пропонує дитині послухати невелику розповідь та приготуватися її переказати.

ГОРОШИНИ

В одному стручці сиділи горошини. Пройшов тиждень. Стручок розкрився. Горошини весело покотилися на долоню хлопчику. Хлопчик зарядив горохом рушницю та вистрілив. Три горошини залетіли на дах. Там їх склювали голуби. Одна горошина закотилась у канаву. Одна дала паросток. Незабаром він зазеленів і став кучерявим кущиком гороху.

Розповідь педагог читає не більше двох разів.

Оцінка проводиться за тими ж критеріями, що й для оповідання серії картинок.

1. Критерій смислової цілісності:

5 балів – під час переказу дитина відтворює всі основні смислові ланки;

2,5 бали – під час переказу дитина відтворює смислові ланки з незначними скороченнями, немає сполучних ланок;

1 бал – переказ дитини неповний, є значні скорочення, чи спотворення сенсу, чи включення сторонньої інформації;

0 балів – дитина не переказує.

2. Критерій лексико-граматичного оформлення:

5 балів – переказ дитини складений без порушень лексичних та граматичних норм;

2,5 бали – переказ дитини не містить аграматизмів, але спостерігаються стереотипність оформлення висловлювання, пошук слів, окремі близькі словесні заміни;

1 бал – у переказі дитини відзначаються аграматизми, повтори, неадекватні словесні заміни, неадекватне використання слів;

0 балів – переказ недоступний дитині.

3. Критерій самостійності виконання:

5 балів – дитина самостійно переказує після першого пред'явлення тексту;

2,5 бали – дитина переказує після мінімальної допомоги (1-2 питання) або після повторного прочитування;

1 бал – дитина переказує за допомогою запитань;

0 балів – переказ недоступний дитині навіть за допомогою запитань.

Бали, нараховані за кожним критерієм, підсумовуються, потім обчислюється кількість балів за всю серію, визначається рівень розвитку зв'язного мовлення:

високий рівень – 22,5-30 балів;

достатній рівень – 10,5-22 бали;

середній рівень – 6-10 балів;

низький рівень – 0-5 балів.

Результати виконання завдань фіксувалися в протоколах – індивідуальних та загальних.

2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження

Після проведення обстеження дітей молодшого шкільного віку нами проведений кількісний та якісний аналіз результатів. Результати обстеження зв'язного мовлення дітей основної групи (ОГ) та дітей групи порівняння (ГП) дозволило нам зробити порівняльний аналіз результатів, що були зафіксовані в загальному протоколі.

Результати обстеження за Комплексною програмою виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової представлено в Таблиці 2.1.

Таблиці 2.1.

Рівень розвитку зв'язного мовлення
дітей основної групи та групи порівняння за серіями Комплексної
програми виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової

Група	ПШБ	Серія 1	Серія 2	Серія 3	Серія 4
ОГ	1	середній	середній	низький	низький
	2	низький	низький	низький	низький
	3	низький	середній	низький	низький
	4	низький	низький	низький	низький
ГП	1	середній	середній	низький	низький
	2	середній	середній	низький	низький
	3	низький	низький	низький	низький
	4	низький	низький	низький	низький

Аналіз показників репродуктивних та продуктивних можливостей зв'язного мовлення, особливостей побудови зв'язного повідомлення в умовах

часткової заданості смислових та лексико-синтаксичних компонентів висловлювання та особливостей знаходження, створення, розвитку та втілення задуму у зв'язному мовленні та особливостей орієнтування в ознаках зв'язного мовлення доводить, що діти молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку виявляють низький рівень розвитку зв'язного мовлення (Таблиця 2.2.).

Таблиця 2.2.

Показники розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку за Комплексною програмою виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової

	Серія 1	Серія 2	Серія 3	Серія 4	Серія 1	Серія 2	Серія 3	Серія 4
Кіль-ть дітей, %	Основна група				Група порівняння			
Рівень								
Високий рівень	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Середній рівень	1 (25%)	2 (50%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (50%)	2 (50%)	0 (0%)	0 (0%)
Низький рівень	3 (75%)	2 (50%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (50%)	2 (50%)	0 (0%)	0 (0%)

Діти не достатньо точно переказували текст, під час переказу вживали комунікативно сильні речення, часто використовували повтор одного й того ж самого слова (Хлопці хотіли груш... Хлопчик поліз на дерево... Хлопчик допомагав...). У переказі були наявні аграматичні речення (Хлопчик став поліз

у дерево. Хлопці хотіли їсти грушу.). Три дитини не відтворили текст (не виконали завдання).

Під час складання розповіді діти не орієнтувалися в заданій ситуації, порушували послідовність дій, що зображені на картинках поданої серії (На вулиці пішов дощ. Годували собаку. Пішли гуляти.). Чотири дитини склали розповідь, що була адекватною відповідно до сюжету, проте вони припускалися помилок під час лексико-синтаксичного зв'язування речень у текстове повідомлення. Три дитини також не виконали завдання.

Завдання на складання розповіді за поданим початком та самостійне складання розповіді з опорою на предметні картинки діти не виконали.

Також дітям не вдалось безпомилково виконати завдання на визначення з двох уривків розповіді.

Результати обстеження за Мовленнєвими пробами, що запропоновані Р. І Лалаєвою та Є. В. Мальцевою представлено в Таблиці 2.3.

Таблиці 2.3.

Рівень розвитку зв'язного мовлення дітей основної групи та групи порівняння за Мовленнєвими пробами Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої

	Завдан- ня →	Завдання 1			Завдання 2			Сума балів/ Рівень
	Критерії оціню- вання →	смысле ва цілісні сть	лексико- грамати чне оформле ння	самостій ність виконан ня	смысле ва цілісні сть	лексико- грамати чне оформле ння	самостій ність виконан ня	
Група	ПІБ ↓	бали (5; 2,5; 1; 0)						
ОГ	1	1	1	1	2,5	1	1	7,5/ серед.
	2	1	1	2,5	2,5	1	2,5	10,5/ достат.
	3	0	0	0	1	1	1	3/ низьк.
	4	1	1	2,5	1	1	2,5	9/ серед.

ГП	1	0	0	0	1	1	1	3/ низьк.
	2	0	0	0	1	1	1	3/ низьк.
	3	1	1	2,5	1	1	2,5	9/ серед.
	4	2,5	1	2,5	1	1	2,5	10,5/ достат.

Аналіз показників можливостей дітей складати розповіді за серією сюжетних малюнків та переказувати доводить, що більшість дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку виявляють середній та низький рівні розвитку зв'язного мовлення (Таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Показники розвитку зв'язного мовлення
дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку
за Мовленнєвими пробами Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої

	Основна група	Група порівняння
Високий рівень	0 (0%)	0 (0%)
Достатній рівень	1 (25%)	1 (25%)
Середній рівень	2 (50%)	1 (25%)
Низький рівень	1 (25%)	2 (50%)

У розповідях дітей за другою методикою обстеження спостерігалось випадання смислових ланок, спотворення смислу, дехто з дітей розповідь не завершував. У розповідях спостерігались аграматизми, мала місце стереотипність оформлення, діти не завжди адекватно використовували лексичні засоби. Розкладали сюжетні картинки та складали розповідь з допомогою. Три дитини не склали розповідь.

Переказ тексту, що пропонувався дітям у завданні 2 другої методики, був неповним, були значні скорочення, спотворення сенсу (В стручці горошини.

Він розкрився. Хлопчик стріляв горошини. Він попав пташку.). Деякі діти включали сторонню інформацію (Ми саджали у бабусі капусту.) У переказі дітей відзначалися аграматизми, повтори (Хлопчик..., хлопчик...), неадекватні словесні заміни (Одна кулька закотилась у канаву.), неадекватне використання слів. Текст діти переказували за допомогою навідних питань.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Дослідження проводилось на базі Зінівського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-II ступенів – дошкільного навчального закладу Путивльської міської ради. Нами були сформовані основна група (ОГ) та група порівняння (ГП), до складу кожної з них увійшли по 4 дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Метою констатувального етапу дослідження стало виявлення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей даної категорії.

Для обстеження зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку нами обрано Комплексну програму виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової та мовленнєві проби, що запропоновані Р. І Лалаєвою та Є. В. Мальцевою.

Комплексна програма виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової складається з чотирьох серій, що спрямовані на виявлення репродуктивних можливостей мовлення, продуктивних мовленнєвих можливостей, особливостей побудови зв'язного повідомлення в умовах часткової заданості смислових та лексико-синтаксичних компонентів висловлювання та особливостей знаходження, створення, розвитку та втілення задуму у зв'язному мовленнєвому повідомленні та вивчення стану орієнтовної діяльності. Оцінювання виконання завдань кожної серії відбувалось за рівнями: високий, середній та низький рівні розвитку зв'язного мовлення.

Мовленнєві проби Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої представлені двома серіями завдань. Нами використано другу серію завдань, що передбачає складання розповіді за серією сюжетних картинок та переказ прослуханого тексту. Оцінювання виконання завдань відбувалось за допомогою бальної системи та визначення відповідного рівня розвитку зв'язного мовлення: високий, достатній, середній та низький.

Після проведення обстеження дітей молодшого шкільного віку нами проведений кількісний та якісний аналіз результатів.

Аналіз показників обстеження за Комплексною програмою виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової доводить, що діти молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку виявляють низький рівень розвитку зв'язного мовлення, а аналіз показників обстеження за Мовленнєвими пробами Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої – що більшість дітей виявляють середній та низький рівні розвитку зв'язного мовлення.

Дані, які ми отримали під час обстеження дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, обґрунтовують необхідність проведення спеціально організованої корекційної роботи з розвитку зв'язного мовлення в дітей даної категорії.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Методика удосконалення зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку

Метою формувального етапу дослідження стало підвищення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Спираючись на дані науково-методичної літератури, результати спостережень та результати констатувального етапу дослідження, нами було розроблено методику розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобом унікальної настільної гри «Кубики історій» («Storycubes»), в основі якої лежить техніка сторітелінгу «як комунікаційного прийому з метою мотивації дітей до навчальної діяльності або для розвитку в них зв'язного мовлення» [32]. Сторітелінг є перспективним напрямом підвищення ефективності логопедичної роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

У перекладі з англійської «сторі» (story) – історія, «елінг» (telling) – розповідати. Отже, сторітелінг означає вміння розповідати історію. Реалізувати цю техніку допомагають «кубики історій», що може бути ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей, допоможе навчити дітей розповідати.

Сторітелінг як техніку розробив голова міжнародної компанії Armstrong International Девід Армстронг для дорослих. На основі даної техніки придумали «Кубики історій», до комплекту яких входить 9 кубиків і, відповідно, 54 картинки у вигляді знаків і символів. Для дітей молодшого шкільного віку ми

використали кубики з яскравими предметними картинками, що відносяться до різних класифікаційних груп.

Корекційно-розвиткові заняття з курсу «Розвиток мовлення» є важливою складовою навчальних планів різних типів навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку, яка покликана сприяти цілеспрямованому подоланню порушень мовлення та удосконаленню мовних, мовленнєвих і соціально-комунікативних умінь і навичок у зазначеної категорії дітей [40].

Під час реалізації розробленої нами методики на корекційних заняттях ми вирішували, спираючись на вимоги Програми з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток мовлення» для підготовчих, 1-4 класів, специфічні, корекційні завдання, які в наступності реалізуються в навчальний і позаурочний час із дітьми із затримкою психічного розвитку, зважаючи на наскрізний характер комунікативної компетентності [40].

Методика розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобом сторітелінгу ґрунтується на певних дидактичних принципах.

Принцип індивідуального підходу передбачає виявлення під час обстеження і врахування індивідуальних особливостей кожної дитини з метою корекційної роботи, врахування мовленнєвих можливостей кожної дитини.

Реалізація *принципу систематичності* полягає у тому, що ми проводили щотижня заняття, на яких використовували «кубики історій».

Принцип системності передбачає розвиток мовлення як цілісної функціональної системи, складові якої взаємозв'язані.

Принцип наочності передбачає використання наочного матеріалу. Провідним наочним матеріалом були «Кубики історій».

Принцип комплексного підходу передбачає здійснення логопедичної роботи й поза спеціально організованих занять; під час нашого дослідження даний принцип реалізовувався шляхом використання кубиків вдома батьками.

Принцип поступового ускладнення завдань та мовленнєвого матеріалу передбачає освоєння матеріалу від простого до складного.

Принцип міцності знань, умінь і навичок реалізовувався через повторення пройденого матеріалу та закріплення його у процесі спілкування.

На корекційних заняттях ми використовували наступні види роботи з «Кубиками історій»:

репродуктивний – історію розповідає педагог, діти тільки слухають і сприймають інформацію;

активний – педагог подає основу сюжету, подій, ставить завдання;

продуктивний – розповідь діти складають самостійно.

Зв'язне мовлення являє собою найбільш складну форму мовленнєвої діяльності. У зв'язному мовленні відбивається логіка мислення дитини, її вміння осмислити предмет сприймання та виразити його в правильному, чіткому, логічному мовленні. Розповіді-історії ми складали про випадок з життя, предмети або об'єкти навколишнього середовища, тварину або рослину.

Ми створили 30 кубиків, на гранях яких розташували предметні картинки, картинки-символи, що позначають дії (їсти, пити, малювати, рахувати, спати, їхати, бігти, мити, будувати тощо) та деякі ознаки (колір, величину, форму).

На початковому етапі навчання історія, яку складають діти, може бути короткою – 1-2 речення. Спочатку ми спрощуємо виконання завдання за допомогою кубиків: дитина та педагог кидають кубики по чергово (перший кубик кидає дитина, другий – педагог, третій – дитина, четвертий - педагог тощо), педагог в даному випадку може спрямовувати сюжет та корегувати його створення.

У подальшому кубики кидають самі діти. Перший гравець кидає кубик, розглядає картинку, що «випала», і починає розповідати історію – складати розповідь. Потім наступний гравець обирає кубик та продовжує розповідь-історію.

Під час створення розповіді-історії необхідно дотримуватись певної структури, яка відбиває послідовний систематичний розгорнутий виклад.

1. Вступ. Для того, щоб початок розповіді-історії був цікавим, ми пропонували дітям пригадати слова, якими починаються казки, дитячі розповіді: Одного разу, багато років тому...; Жили-були...; Якось в одному місті... тощо. Далі діти описують головного героя.

2. Зав'язка та розвиток події, сюжету. Діти розповідають, що сталося з героєм, кого він зустрів, що зробив, що знайшов, що буде робити далі тощо. До розповіді бажано додавати емоційне забарвлення.

3. Розв'язка (завершення події) та висновок.

Надамо приклади складання розповіді-історії за допомогою техніки сторітелінг та використання «кубиків історій».

Перший варіант складання розповіді-історії – діти самі обирають кубики і картинки.

Під час вивчення лексичної теми «Тварини» ми пропонували дітям перетворитися на вчених та скласти наукову розповідь-історію. Перша дитина кидає перший кубик – синій, називає тварину, зображення якої випало. Далі дитина добирає на другому синьому кубіку зображення, яке за смыслом підходить до першої картинки, наприклад будинок, в якому живе тварина. Друга дитина обирає зображення, що знаходяться на жовтих кубиках, та продовжує розповідь-історію, третя дитина – на зелених та закінчує розповідь-історію.

В іншому варіанті складання розповіді-історії алгоритм залишається такий же самий, але тепер діти кидають кубики, а не обирають потрібне, картинка з'являється випадково, не завжди підходить за логікою і в дітей виходить дуже цікава кумедна пригода про тварин.

На кубиках нашого набору також є грані із зображенням символів дій (рука – класти, голова – думати, пензлик – малювати, ложка – їсти, цифри, розташовані над головою – рахувати тощо). Педагог пропонує дитині кидати кубики та складати розповідь за картинками, які випадково «з'являються» на столі. Наприклад, за картинками «ведмежа», «яблуко», «пароплав», «ложка» дитина складає розповідь: «Жило маленьке ведмежатко. Воно гуляло і побачило яблуню. Ведмежатко зірвало яблуко. Потім ведмежатко вирішило подорожувати на пароплаві. Там він з'їв яблуко.» За картинками «хлопчик», «цифри над головою», «дерево», «кіт» у дитини вийшла така розповідь: «Одного разу хлопчик гуляв і рахував усе навколо. Він порахував дерева. На одному дереві він побачив кота.»

За третього варіанту педагог задавав тему розповіді (казки) або подавав початок, дитина або група дітей складали розповідь-історію. Наприклад, педагог починає розповідь: «В одному красивому місті жив гном». Випадає кубик із зображенням квітів, діти продовжують розповідь: «Біля будинку росли квіти.» Випадає кубик із зображенням дощу, діти продовжують: «Раптом пішов дощ.» тощо.

3.2. Аналіз результатів впровадження розробленої методики удосконалення зв'язного мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку

Після реалізації розробленої нами методики розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку проведено повторне обстеження дітей основної групи та групи порівняння.

Результати обстеження дітей основної групи та групи порівняння за Комплексною програмою виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової на контрольному етапі дослідження представлено в Таблиці 3.1. та Таблиці 3.2.

Таблиці 3.1.

Рівень розвитку зв'язного мовлення
дітей основної групи та групи порівняння за Комплексною програмою
виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової

Група	ПІБ	Серія 1	Серія 2	Серія 3	Серія 4
ОГ	1	високий	високий	середній	високий
	2	середній	середній	середній	середній
	3	середній	середній	середній	середній
	4	середній	середній	середній	середній
ГП	1	середній	середній	середній	середній
	2	середній	середній	середній	середній
	3	середній	середній	низький	середній
	4	низький	низький	низький	низький

Таблиця 3.2.

Показники розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку
із затримкою психічного розвитку за Комплексною програмою
виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової

	Серія 1	Серія 2	Серія 3	Серія 4	Серія 1	Серія 2	Серія 3	Серія 4
Рівень	Основна група				Група порівняння			
Високий рівень	1 (25%)	1 (25%)	0 (0%)	1 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Середній рівень	3 (75%)	3 (75%)	3 (75%)	4 (100%)	3 (75%)	3 (75%)	2 (50%)	3 (75%)
Низький рівень	0 (0%)	0 (0%)	1 (25%)	0 (0%)	1 (25%)	1 (25%)	2 (50%)	1 (25%)

Аналіз показників репродуктивних можливостей зв'язного мовлення показав, що високого рівня досягла 1 дитина ОГ, у ГП таких дітей не виявлено. Середній рівень виявила 3 дитини ОГ і 3 дитини ГП, що на 50% і 25% відповідно більше ніж на констатувальному етапі дослідження. Дітей, які виявили низький рівень в ОГ не виявлено, в ГП – одна дитина (Рис. 3.1.).

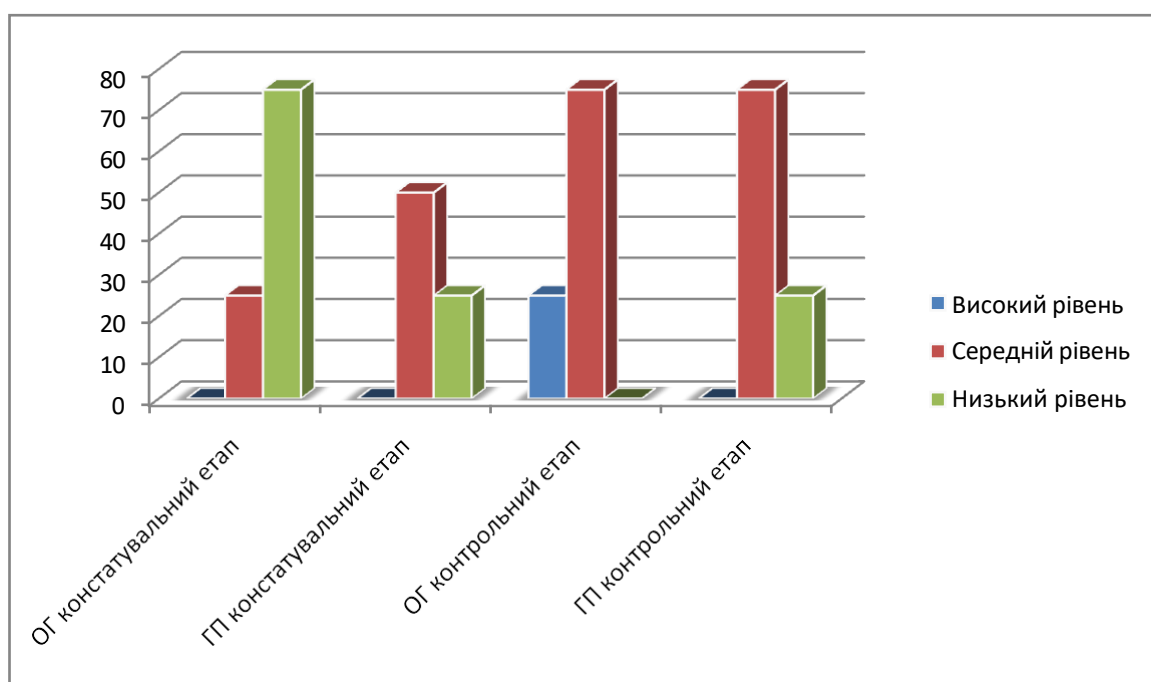

Рис. 3.1. Динаміка показників репродуктивних можливостей зв'язного мовлення.

Діти ОГ більш точно переказували текст, ніж під час первинного обстеження, під час переказу вживали комунікативно сильні та слабкі речення, явище повтору одного й того ж самого слова спостерігалось менше. У переказі були зменшилась кількість аграматизмів. Не виявлено дітей, які не відтворили текст.

Аналіз показників продуктивних можливостей зв'язного мовлення показав, що високого рівня не досягла 1 дитина ОГ, що на 25% ніж на констатувальному етапі дослідження, у ГП таких дітей не виявлено. Середній рівень виявило 3 дитини ОГ і 3 дитини ГП, що на 25% більше ніж на

констатувальному етапі дослідження як в ОГ та і в ГП. Дітей, які виявили низький рівень в ОГ не виявлено, в ГП – одна дитина (Рис. 3.2.).

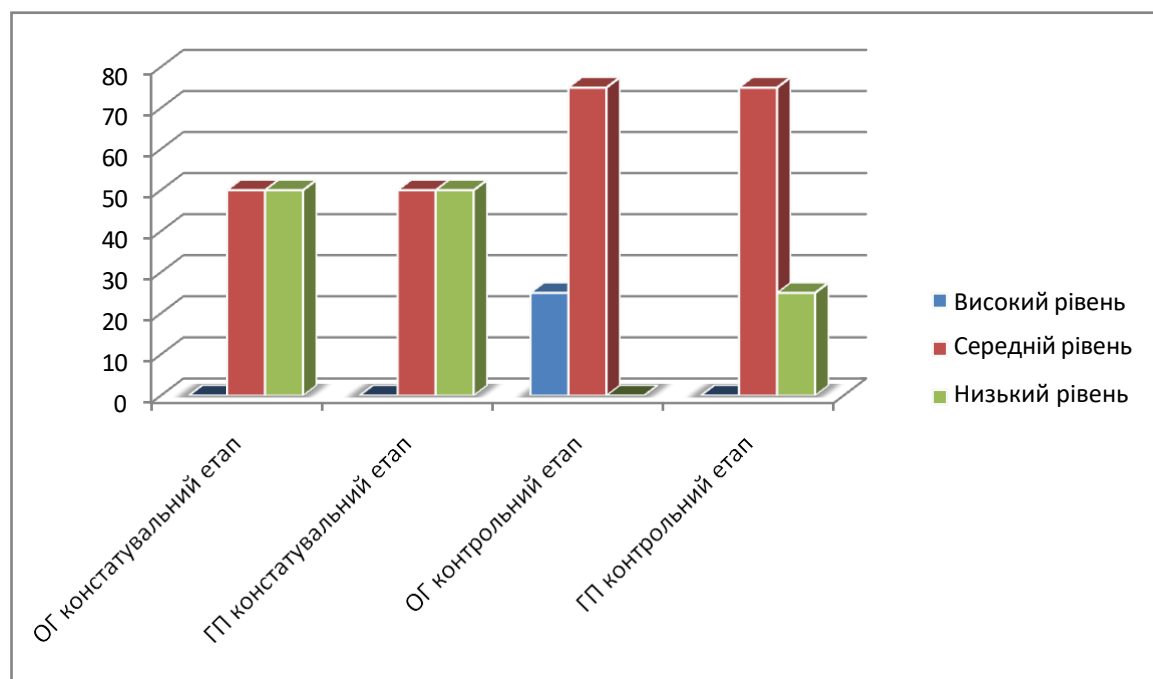

Рис. 3.2. Динаміка показників продуктивних можливостей зв'язного мовлення.

Під час складання розповіді діти ОГ орієнтувалися в заданій ситуації, майже не порушували послідовність дій, що зображені на картинках поданої серії. Розповіді, що склали діти, була адекватними змісту сюжетних картинок. Значно зменшилась кількість помилок під час лексико-синтаксичного об'єднання речень у текстове повідомлення. Не виявлено дітей, які не склали розповідь, деякі діти потребували допомоги у вигляді навідних запитань, якою користувалися.

Аналіз показників мовленнєвотворчих можливостей зв'язного мовлення показав, що високого рівня не досягла жодна дитина ОГ і жодна дитина ГП. Середній рівень виявили 3 дитини ОГ і 2 дитини ГП, що на 75% і на 50% відповідно більше ніж на констатувальному етапі дослідження. В ОГ 1 дитина

виявила низький рівень, в ГП – 2 дитини, що на 75% і на 50% відповідно менше ніж на констатувальному етапі дослідження (Рис. 3.3.).

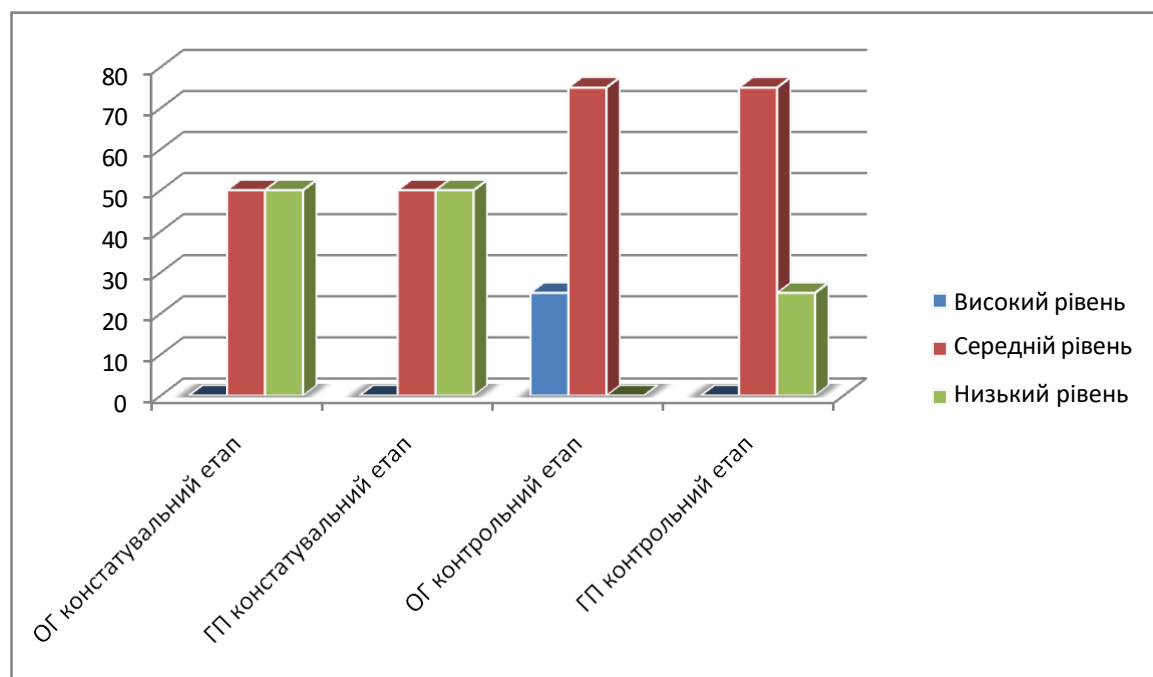

Рис. 3.3. Динаміка показників мовленнєвотворчих можливостей зв'язного мовлення.

Під час складання розповіді за поданим початком та самостійне складання розповіді з опорою на предметні картинки діти намагалися втілювати задум, розповіді набували ознаки логічного викладу, діти добирали картинки та складали розповіді з допомогою.

Аналіз показників особливостей орієнтування в ознаках зв'язного мовлення показав, що високого рівня не досягла жодна дитина ОГ і жодна дитина ГП. Середній рівень виявила 4 дитини ОГ і 3 дитини ГП, що на 100% і на 75% відповідно більше ніж на констатувальному етапі дослідження. В ОГ жодна дитина не виявила низький рівень, в ГП – 1 дитини, що на 100% і на 75% відповідно менше ніж на констатувальному етапі дослідження (Рис. 3.4.).

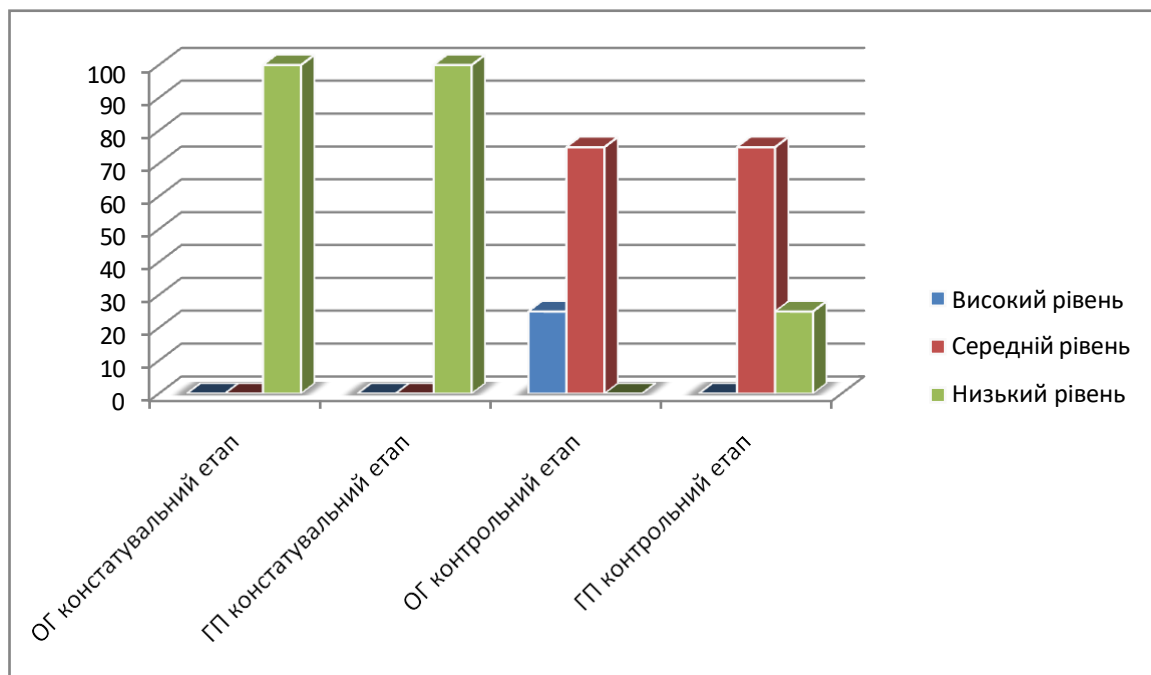

Рис. 3.4. Динаміка показників особливостей орієнтування в ознаках зв'язного мовлення.

Діти ОГ під час визначення тексту-розповіді серед запропонованих зразків припускалися помилок, проте їх кількість була не такою великою, як на констатувальному етапі дослідження, дані помилки мали місце в основному під час розрізнювання складносурядного або складнопідрядного речення та розповіді.

Результати обстеження за Мовленнєвими пробами, що запропоновані Р. І. Лалаєвою та Є. В. Мальцевою представлено в Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Рівень розвитку зв'язного мовлення дітей основної групи та групи порівняння за Мовленнєвими пробами Р. І. Лаласвої та Є. В. Мальцевої

	Завдан- ня →	Завдання 1			Завдання 2			Сума балів/ Рівень
	Критерії оціню- вання →	смысле ва цілісні сть	лексико- грамати чне оформле ння	самостій ність виконан ня	смысле ва цілісні сть	лексико- грамати чне оформле ння	самостій ність виконан ня	
Група	ПБ ↓	бали (5; 2,5; 1; 0)						
ОГ	1	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	15/ достат.
	2	5	2,5	2,5	5	2,5	2,5	20/ достат.
	3	2,5	1	1	2,5	1	1	9/ серед.
	4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	9/ достат.
ГП	1	1	1	1	1	1	1	6/ серед.
	2	1	1	1	1	1	1	6/ серед.
	3	1	1	2,5	2,5	1	2,5	10,5/ достат.
	4	2,5	1	2,5	2,5	1	2,5	12/ достат.

Аналіз результатів виконання завдань на складання розповіді та переказу показав, що в ОГ збільшився показник дітей, які досягли достатнього рівня розвитку зв'язного мовлення на 50%, в ГП – на 25%. Середні рівень розвитку зв'язного мовлення виявили 1 дитина ОГ і 2 дитини ГП. Низького рівня не виявила жодна дитина ОГ і жодна дитина ГП. Високого рівня також не досягла жодна дитина ОГ і жодна дитина ГП. (Таблиця 3.4., Рис. 3.5.). Слід зазначити,

що максимальна кількість балів, яку отримали діти ОГ та ГП складала 20б. і 12б. відповідно; мінімальна кількість балів складала 9б. і 6б. відповідно.

Таблиця 3.4.

Показники розвитку зв'язного мовлення
дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку
за Мовленнєвими пробами Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої

	Основна група	Група порівняння
Високий рівень	0 (0%)	0 (0%)
Достатній рівень	3 (75%)	2 (50%)
Середній рівень	1 (25%)	2 (50%)
Низький рівень	0 (20%)	0 (0%)

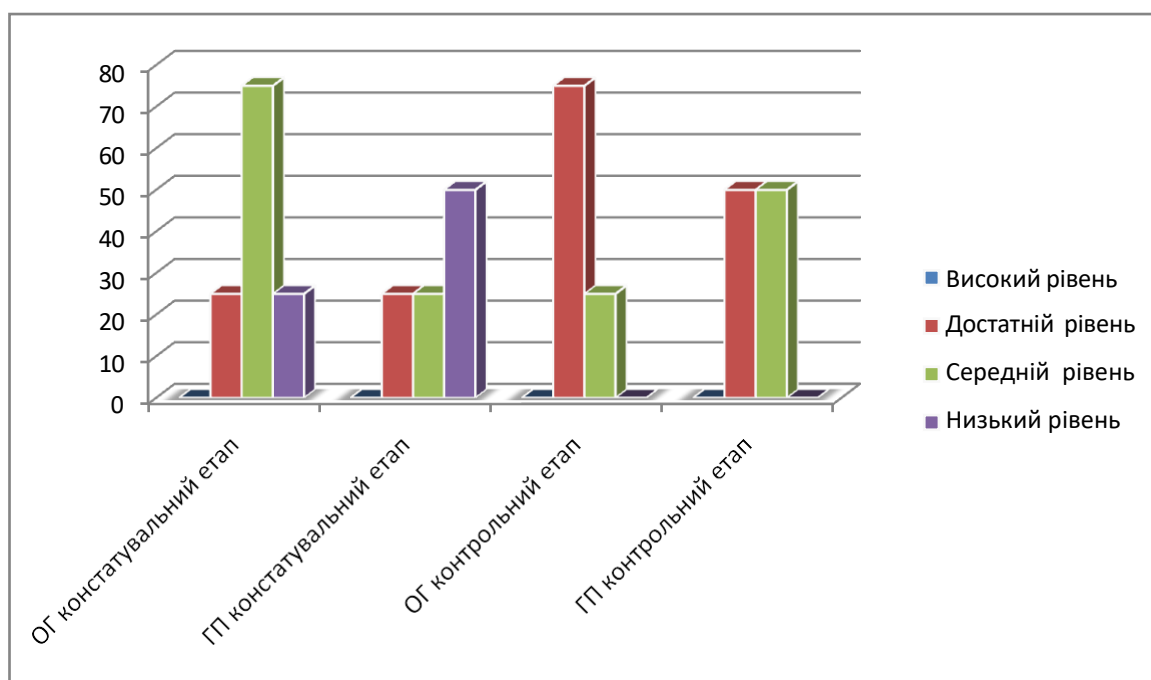

Рис. 3.5. Динаміка розвитку зв'язного мовлення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

З метою розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку нами проведений формувальний етап дослідження. Нами розроблено методику розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобом унікальної настільної гри «Кубики історій» («Storycubes»), в основі якої лежить техніка сторітелінгу.

Методика розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобом сторітелінгу ґрунтується на дидактичних принципах індивідуального підходу, систематичності, системності, наочності, комплексного підходу, поступового ускладнення завдань та мовленнєвого матеріалу, міцності знань, умінь і навичок.

На корекційних заняттях ми використовували репродуктивний, активний, продуктивний види роботи з «Кубиками історій».

Ми створили 30 кубиків, на гранях яких розташували предметні картинки, картинки-символи, що позначають дії (їсти, пити, малювати, рахувати, спати, їхати, бігти, мити, будувати тощо) та деякі ознаки (колір, величину, форму).

Під час створення розповіді-історії необхідно дотримуватись певної структури, яка відбиває послідовний систематичний розгорнутий виклад:

- 1) вступ, опис головного героя;
- 2) зав'язка та розвиток події, сюжету;
- 3) розв'язка (завершення події) та висновки.

Нами визначено три варіанти складання розповіді-історії: діти самі обирають кубики і картинки за логікою викладу; діти кидають кубики і картинки є випадковими; педагог задає тему розповіді (казки) або пропонує початок.

Після реалізації розробленої нами методики розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку проведено повторне обстеження дітей основної групи та групи порівняння.

Результати обстеження дітей основної групи та групи порівняння за Комплексною програмою виявлення стану зв'язного мовлення в дітей В. К. Воробйової на контрольному етапі дослідження показали кращу позитивну динаміку репродуктивних можливостей зв'язного мовлення, продуктивних можливостей зв'язного мовлення, мовленнєвотворчих можливостей зв'язного мовлення, особливостей орієнтування в ознаках зв'язного мовлення показали серед дітей ОГ.

Результати обстеження дітей за Мовленнєвими пробами Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої також вказують на більш позитивну динаміку розвитку зв'язного мовлення серед дітей ОГ: в ОГ збільшився показник дітей, які досягли достатнього рівня розвитку зв'язного мовлення на 50%, в ГП – на 25%.

ВИСНОВКИ

На початковому етапі нашого дослідження нами поставлено мету – теоретично обґрунтувати та дослідити проблему розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, розробити методику корекційної роботи щодо розвитку зв'язного мовлення в дітей даної категорії. Для реалізації даної мети ми визначили завдання, які вирішували під час роботи над нашим дослідженням.

1. Нами здійснено аналіз науково-методичної педагогічної літератури з проблеми наукового дослідження.

З'ясовано, що проблемою зв'язного мовлення займалися учені різних галузей науки: психології, лінгвістики, лінгводидактики, педагогіки. Визначено, що основною функцією зв'язного мовлення є комунікативна, здійснюється вона у двох основних формах – діалозі й монологі. Здійснений огляд етапів розвитку зв'язного мовлення в онтогенезі та зазначено, що розвиток зв'язного мовлення відбувається поступово одночасно з розвитком мислення й пов'язаний з ускладненням дитячої діяльності та формами спілкування з оточенням. Вивчення літератури надало можливість визначити особливості розвитку зв'язного мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку, які мають деяку специфіку. Мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку може бути настільки слабо розвиненим, що не може виконувати функцію спілкування. У результаті дошкільного віку не навчені діти із затримкою психічного розвитку приходять із суттєвим мовленнєвим недорозвитком. При затримці психічного розвитку постерігається пізній початок мовлення, обмежений запас слів, аграматизм, дефекти вимови та фонемоутворення.

2. На констатувальному етапі дослідження нами здійснено вивчення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Дослідження проводилось на базі Зінівського

навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-II ступенів – дошкільного навчального закладу Путивльської міської ради. Нами були сформовані основна група (ОГ) та група порівняння (ГП), до складу кожної з них увійшли по 4 дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Для обстеження зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку нами обрано Комплексну програму виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової та мовленнєві проби, що запропоновані Р. І Лалаєвою та Є. В. Мальцевою.

Комплексна програма виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової складається з чотирьох серій, що спрямовані на виявлення репродуктивних та продуктивних можливостей мовлення, особливостей побудови зв'язного повідомлення в умовах часткової заданості смислових та лексико-синтаксичних компонентів висловлювання та вивчення стану орієнтовної діяльності. Оцінювання виконання завдань кожної серії відбувалось за рівнями: високий, середній та низький рівні розвитку зв'язного мовлення.

Мовленнєві проби Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої представлені двома серіями завдань. Нами використано другу серію завдань, що передбачає складання розповіді за серією сюжетних картинок та переказ прослуханого тексту. Оцінювання виконання завдань відбувалось за допомогою бальної системи та визначення відповідного рівня розвитку зв'язного мовлення: високий, достатній, середній та низький.

Аналіз показників обстеження за Комплексною програмою виявлення стану зв'язного мовлення в дітей із системним недорозвитком мовлення В. К. Воробйової доводить, що діти молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку виявляють низький рівень розвитку зв'язного мовлення, а аналіз показників обстеження за Мовленнєвими пробми Р. І. Лалаєвої та Є. В. Мальцевої – що більшість дітей виявляють середній та низький рівні розвитку зв'язного мовлення.

3. Нами розроблено та експериментально перевірено методику розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобом унікальної настільної гри «Кубики історій» («Storycubes»), в основі якої лежить техніка сторітелінгу.

Методика розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобом сторітелінгу ґрунтується на дидактичних принципах індивідуального підходу, систематичності, системності, наочності, комплексного підходу, поступового ускладнення завдань та мовленнєвого матеріалу, міцності знань, умінь і навичок.

На корекційних заняттях ми використовували репродуктивний, активний, продуктивний види роботи з «Кубиками історій», на гранях яких розташовані предметні картинки, картинки-символи, що позначають дії та деякі ознаки.

Під час створення розповіді-історії необхідно дотримуватись певної структури, яка відбиває послідовний систематичний розгорнутий виклад: 1) вступ, опис головного героя; 2) зав'язка та розвиток події, сюжету; 3) розв'язка (завершення події) та висновок.

Нами визначено три варіанти складання розповіді-історії: діти самі обирають кубики і картинки за логікою викладу; діти кидають кубики і картинки є випадковими; педагог задає тему розповіді (казки) або пропонує початок.

Після реалізації розробленої нами методики розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку проведено повторне обстеження дітей основної групи та групи порівняння з метою визначення ефективності розробленої нами методики.

Результати обстеження дітей основної групи та групи порівняння за на контрольному етапі дослідження кращу позитивну динаміку розвитку зв'язного мовлення серед дітей ОГ.

Отже, завдання дослідження виконано, мету досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1969. 606 с.
2. Богачук Ю. В. Проблема використання художньої літератури в спеціальних дошкільних закладах. *Логопедія*. 2016. № 9. С. 11-16.
3. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підруч. Друге вид., доповн. К. : ВД «Слово», 2011. 704 с.
4. Бондаренко Н. А. Шляхи формування зв'язного монологічного мовлення у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення Науковий часопис. Корекційна педагогіка. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7594/1/Bondarenko.pdf>
5. Бородич А.М. Методика развития речи детей. М.: Просвещение, 1974. 228 с.
6. Борякова Н.Ю. Педагогические системы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии. М.: АСТ, 2012. 226 с.
7. Власова Т. А., Певзнер М. С. О детях с отклонениями в развитии. М., 1973. 248 с.
8. Власова Т. А., Лубовский В. И. Дети с задержкой психического развития. М.: Педагогика, 1984. 184 с.
9. Войтко. В. В. Затримка психічного розвитку в контексті наукових досліджень. URL : <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/952>
10. Войтко В. Навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами: сучасні підходи : навчально-методичний посібник. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». 2016.
11. Воробьева В.К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи. М.: АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2006. 158с.

12. Гавриш Н., Богуш А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Генеза, 2014. 160 с.
13. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. Вип. №7.
14. Галущенко В. І. Використання засобів наочного моделювання у корекційно-виховній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/apko_2018_12_7.pdf
15. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Калини, 1987. 138 с.
16. Глущенко І. Особливості становлення граматичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з вадами інтелектуального. *Збірник праць Всеукраїнської науково-практичної конференції Інтеграція науки і практики в умовах модернізації корекційної освіти України*. 2014 С. 45-50.
17. Головин Б.Н. Введение в языкознание. М.: Высшая школа, 1983. 231с.
18. Державний стандарті спеціальної освіти. URL :<https://mon.gov.ua/>
19. Діти з затримкою психічного розвитку : характеристика, особливості психологічного супроводу : метод. реком. для методистів із психологічної служби, практичних психологів дошкільних навчальних закладів / уклад. Л. О. Кондратенко. Суми : РВВ КЗ Сумський ОППО, 2015.
20. Дорошенко С. І. Розвиток мовлення молодших школярів. К.: Освіта, 1987. 124 с.
21. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / за ред. А. М. Богуш. К. : Вища шк. 2007. 542 с.
22. Ерастов Н.П. Психологические проблемы рациональной организации учебной работы школьников. Ярославль, 1972. 96 с
23. Закон України Про повну загальну середню освіту. URL : <https://mon.gov.ua/>

24. Ілляшенко Т. Д., Бастун Н. А., Сак Т. В. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання : навчальний посібник для педагогів та шкільних психологів. К.: ІЗМН, 1997. 128 с.
25. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / уклад. Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
26. Катаева А.А. Дошкольная олигофренопедагогика. М.: Владос, 2015. 420 с.
27. Кашуба Л. В. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів із затримкою психічного розвитку засобами образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2009. 20 с. URL : <http://www.allbest.ru/>
28. Коненкова И. Д. Обследование речи дошкольников с задержкой психического развития. М.: Издательство ГНОМ и Д, 2005. 80 с.
29. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. К: «А. С. К.», 2012. 308 с.
30. Кротенко В. І., Оробей М. О. Загальна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* – 2014. Вип. 26. С. 338-341.
31. Крутий Е. Л. Диагностика речевого развития детей дошкольного возраста. Запорожье: ЛИПС, 2005. 208 с.
32. Крутий К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання.* 2017. №7.
33. Леонтьев А. А. Психолінгвістический анализ семантики и грамматики: на материале онтогенеза речи. М.: Наука, 1990. 165 с.
34. Леушина А.М. Развитие связной речи у дошкольников. *Ученые записки ЛГПИ им. А.И. Герцена.* 1941. Т. 30. С. 27–71.
35. Лисина М. И. Развитие коммуникативных реакций у детей от рождения до 7 лет / Тезисы докладов на V Всесоюзной конференции по проблемам общественного дошкольного воспитания. 1970.

36. Лубовский В. В. Психологические проблемы диагностики задержки психического развития детей. М., 1989. 100 с.
37. Луцан Н. І. Розвиток зв'язного мовлення дошкільника в мовленнєво-ігровій діяльності: лінгводидактичний аспект. *Наука і освіта*. 2014. № 10.
38. Мальцева Е. В. Особенности нарушения речи у детей с задержкой психического развития. *Дефектология*. 1990. №6. С.10.
39. Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти* / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 243.
40. Омельченко І. М., Федорович Л.О. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток мовлення» для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку. К, 2016. 187 с.
41. Петрова Е. В. Формирование коммуникативной компетенции у детей с задержкой психического развития. М.: Школьная Книга, 2012. 320с.
42. Развитие речи и творчества дошкольников: Игры, упражнения, конспекты занятий/ Под ред. О.С.Ушаковой. М.: ТЦ Сфера, 2001. 144 с.
43. Развитие речи детей дошкольного возраста / Под ред. Ф.А. Сохина. М.: Просвещение, 1986. 223 с.
44. Развитие, воспитание и обучение школьников с задержкой психического развития: Хрестоматия / Авт.-сост. Л.Б. Баряева и др. СПб.: Речь, 2010. 338 с
45. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов: Пособие для учителя. (3-е издание, исправленное и дополненное). М.: Просвещение, 1985. 399с.
46. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. М. 1989. 468 с.
47. Савінова Н. В. Інноватика в логопедії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(36), Issue: 74, 2015. С.51-55.

48. Соботович Є.Ф. Зміст та особливості роботи щодо формування семантичної структури слова у дітей з вадами розвитку.

49. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб./За ред. Бондаря В.І., Луцько К.В. К.: Інститут дефектології АПН України, 2000. Вип. 1. С. 155-158.

50. Хайдарова О. М., Блеч Г. О. Корекційно-розвивальне навчання з розвитку мовлення дітей з особливими потребами. Актуальні питання корекційної освіти. Вип. №9. 2017.

51. Чекаліна В. А. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників у процесі навчання переказу літературних творів : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Київ, 11.04.2014. С. 325-331.

52. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник К.: ВД «Слово», 2014. 675с.

53. Эльконин Д.Б. Развитие речи в дошкольном возрасте / Краткий очерк / Д.Б. Эльконин. М.: АНН РСФСР, 1958. – 115 с.

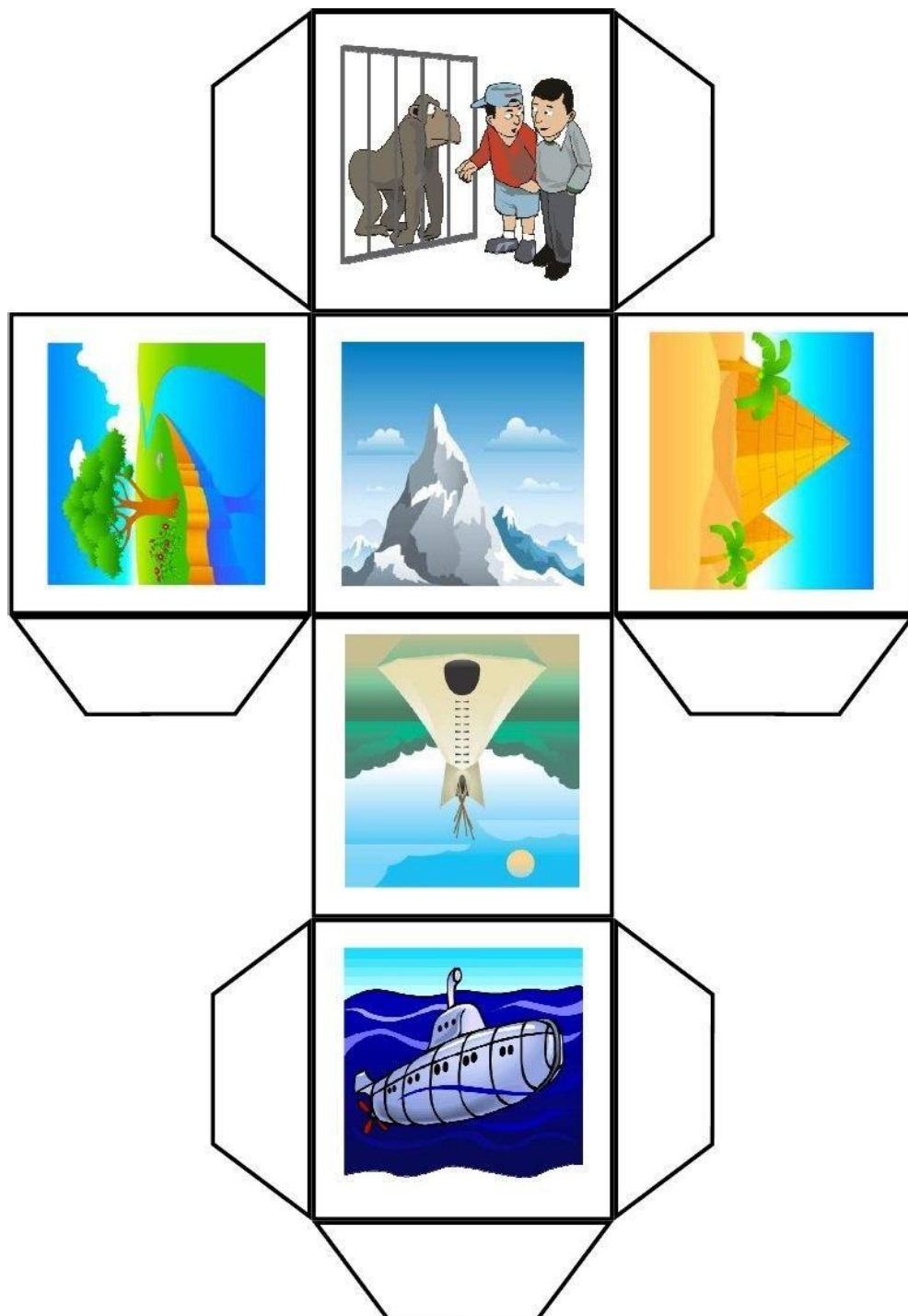
54. URL : <http://www.logos-cds.ru/stati/formirovanie-svyaznoj-rechi-u-detej-starshego-doshkolnogo-vozrasta-s-zaderzhkoj-psixicheskogo-razvitiya/>

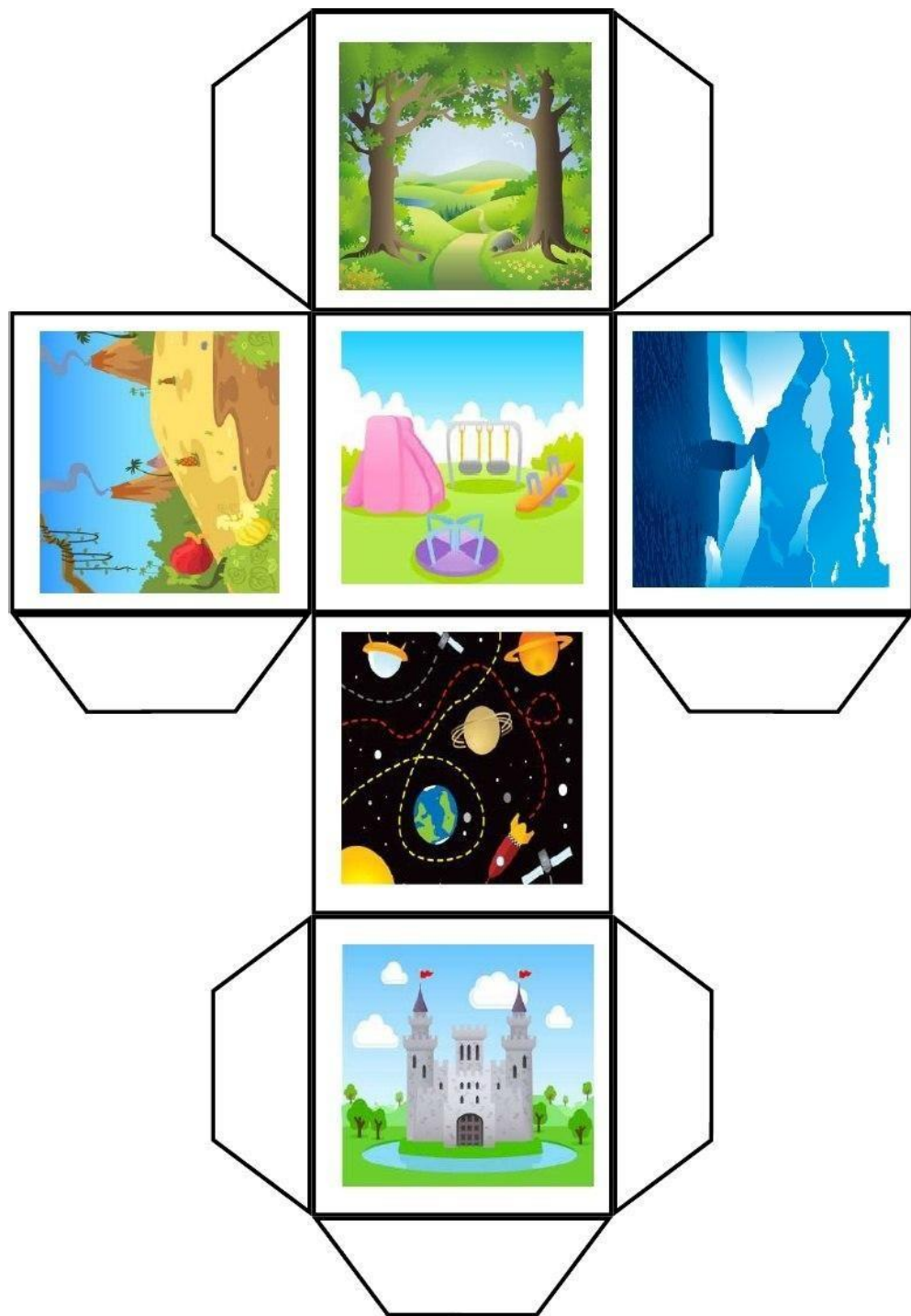
55. URL : [:http://school25tula.ru/index.php/uchitelej-fizicheskoy-kultury-i-obzh/dokumenty/item/5775%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F%D1%81%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D0%B9%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8-%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%88%D0%B5%D0%B3%D0%BE-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0.html](http://school25tula.ru/index.php/uchitelej-fizicheskoy-kultury-i-obzh/dokumenty/item/5775%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F%D1%81%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D0%B9%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8-%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%88%D0%B5%D0%B3%D0%BE-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0.html)

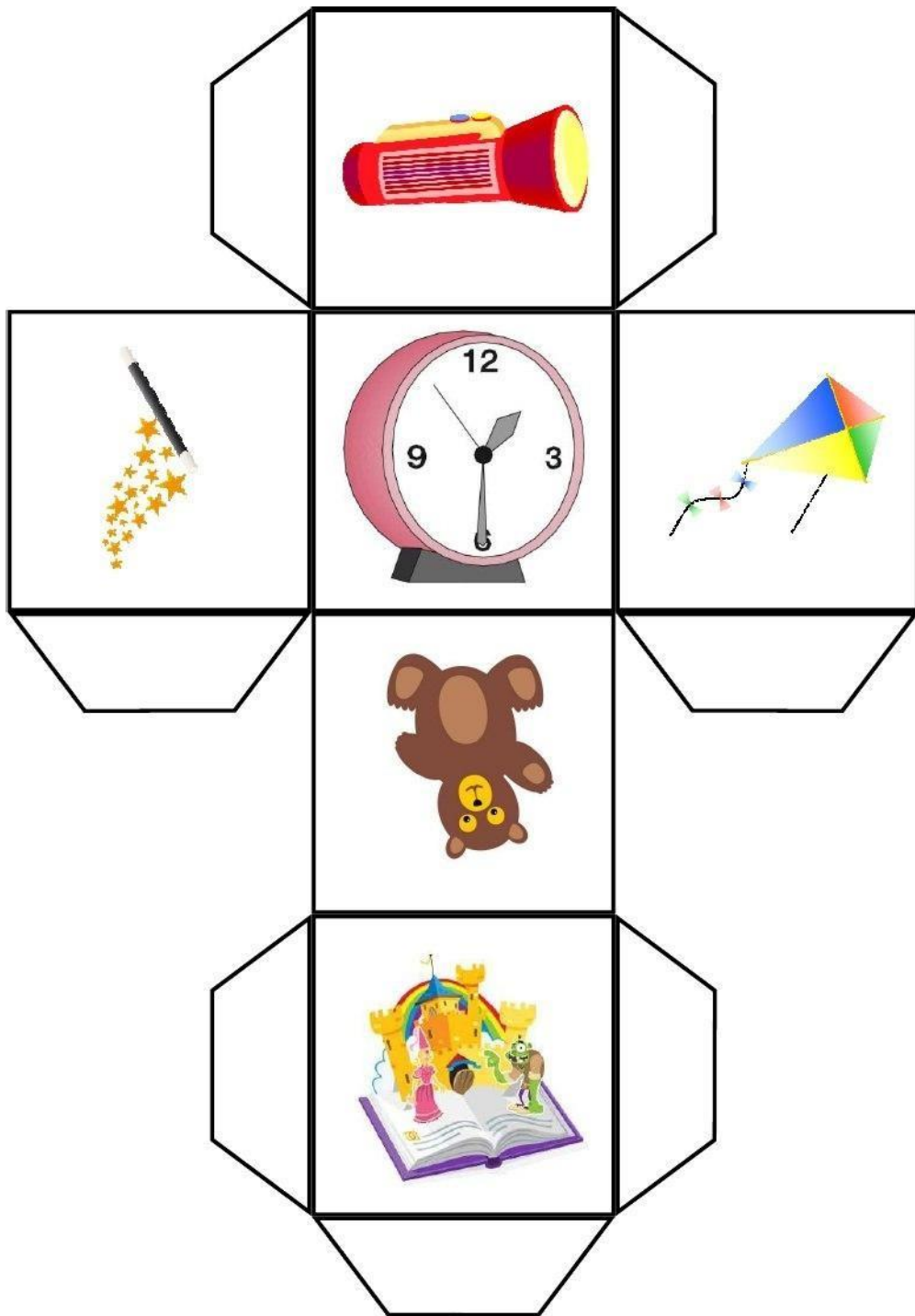
ДОДАТКИ

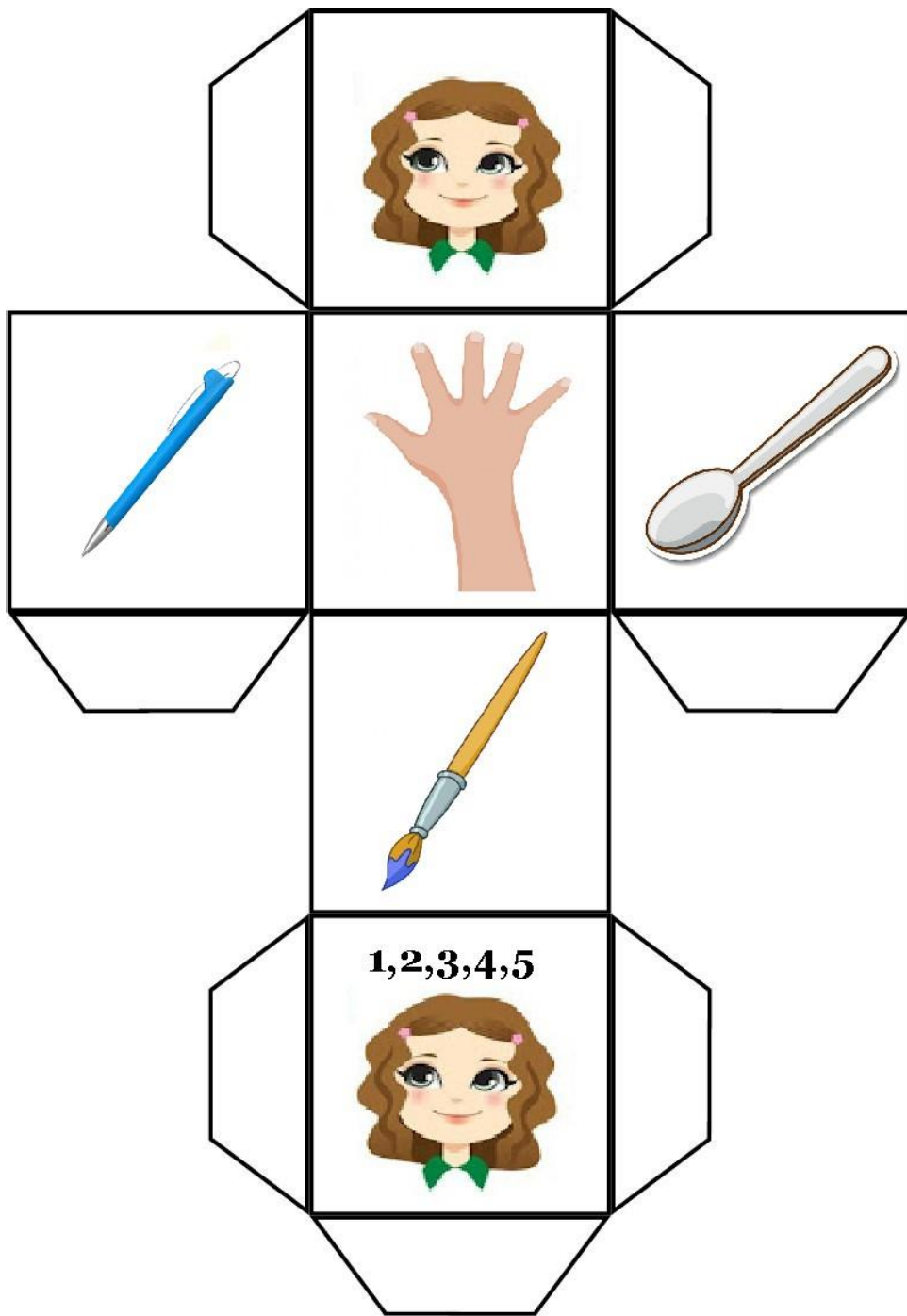
ДОДАТОК А

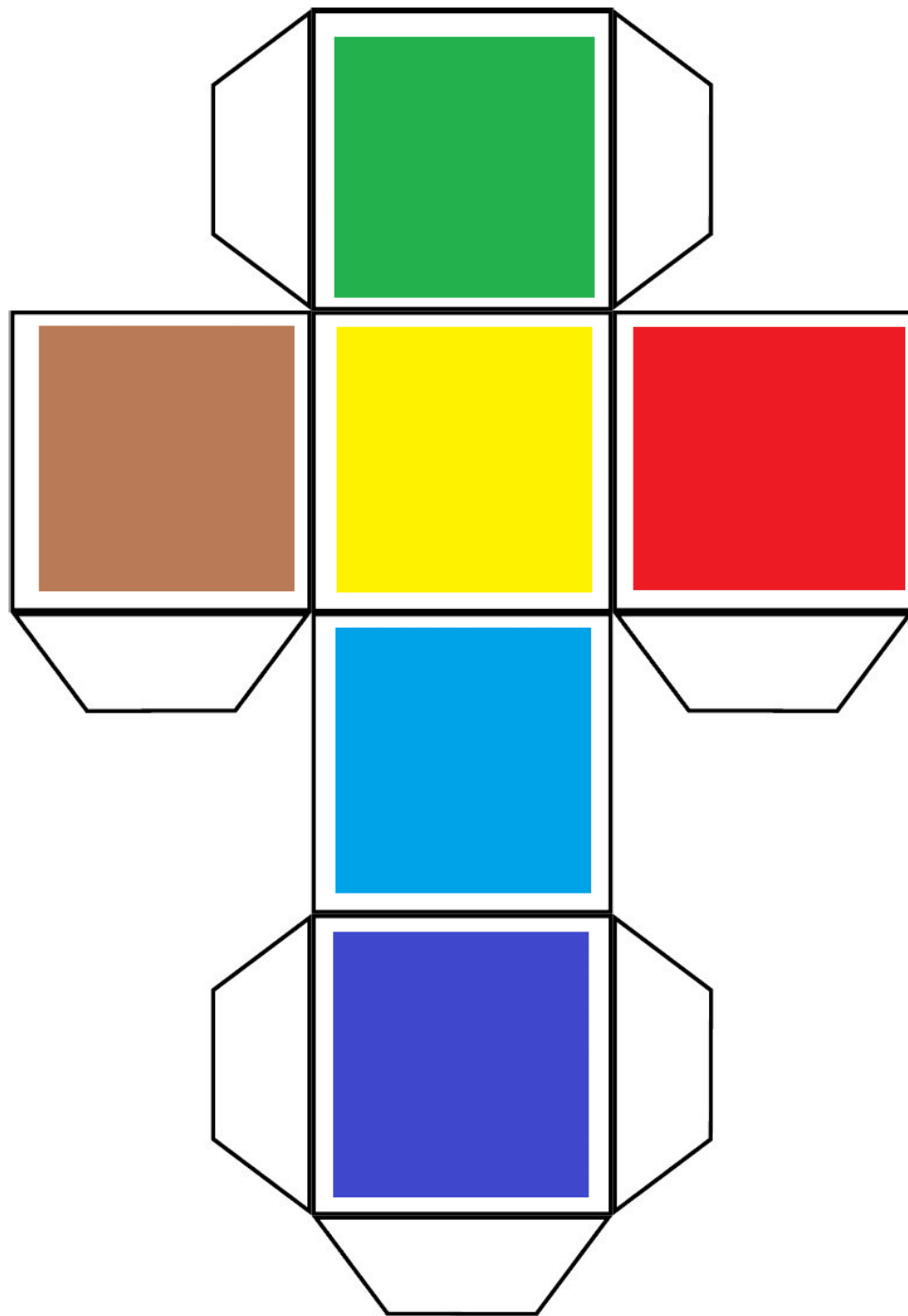
Розгортки «Кубики історій»

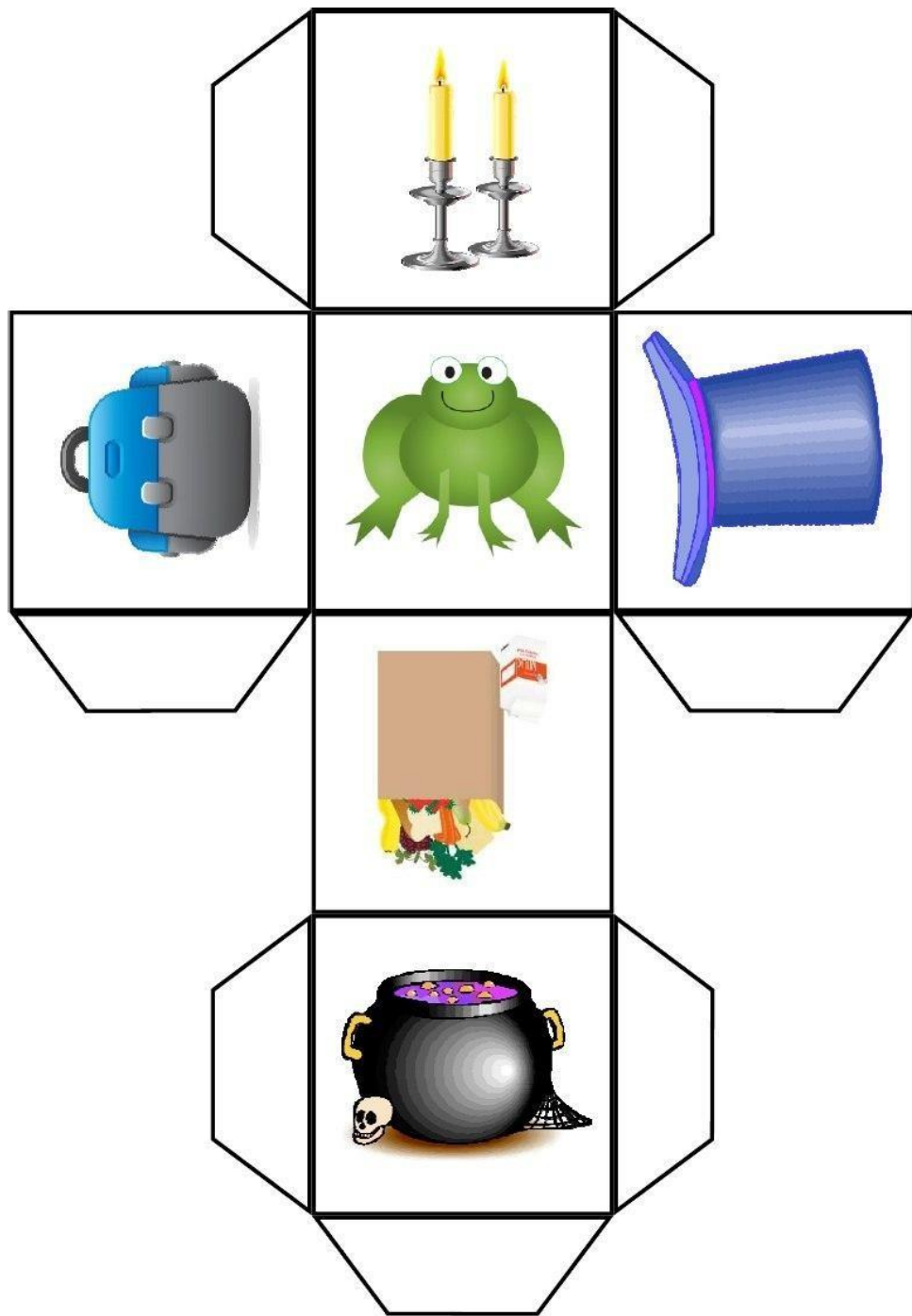

ДОДАТОК Б

Заняття з розвитку мовлення у 3 класі

(для дітей із затримкою психічного розвитку)

Тема. Створення історії «Як Сонечко з Хмаринкою стали друзями»

Мета: активізувати і збагачувати словниковий запас учнів; закріплювати навички літературної вимови; розвивати зв'язне мовлення школярів, уяву, активність, творчість, спостережливість; формувати уміння бути другом; виховувати бажання навчатися; формувати здатність розуміти мету навчальної діяльності; дотримуватися певної послідовності виконання завдань; здатність перевіряти свої результати праці; учити дбати про своє здоров'я під час роботи за партою; удосконалювати уміння висловлювати власні думки, робити висновки; виховувати розуміння та повагу до людей які тебе оточують.

Обладнання: «Кубики історій», пазли «Сонце і хмара».

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Організаційний момент

Я всміхаюсь сонечку:

— Здрастуй, золоте! —

Я всміхаюсь квітоньці —

Хай вона цвіте!

Я всміхаюсь дощику:

— Лийся, мов з відра!

Друзям усміхаюся —

Зичу їм добра!

(Марія Познанська)

- Посміхніться один одному і побажайте гарного настрою і цікавого заняття.

II. Основна частина

1. Повідомлення теми заняття. Мотивація навчальної діяльності

- Сьогодні у нас заняття незвичайне. Ми з вами будемо вчитися створювати історії.

- Про що буде історія дізнаєтесь, прочитавши вірш.

Якщо друг у тебе є,
Життя радісним стає.
Разом можна все зробити,
Тож без друга не прожити.

- Отже, історія наша буде про справжню дружбу.

2. Артикуляційна гімнастика

Мета: формувати правильний артикуляційний уклад, розвивати рухливість органів артикуляційного апарату.

Час виконання кожної вправи – 8-10 с.

Вправа «Хоботок»

- Губи витягнути в трубочку і утримувати в такому положенні.

Вправа «Лопаточка»

- Відкрити рот і покласти і покласти широкий розслаблений язик на нижню губу. Занести «лопатку» в рот і занести за нижні зуби, намагаючись не напружувати язик.

Вправа «Чашечка»

- Широко відкрити рот і покласти і покласти широкий розслаблений язик на нижню губу. Підняти краї язика, не торкаючись верхніх зубів.

Вправа «Грибочок»

- Відкрити рот. Присмоктати широкий язик до піднебіння. Не відриваючи язик від піднебіння сильно відтягти вниз щелепу.

Вправа «Смачне варення»

- Посміхнутися, відкрити рот і висунути широкий язик, із положення «лопаточка» облизати верхню губу і прибрати в глибину рота.

Вправа «Маляр»

- Відкрити рот. Широким кінчиком язика, як пензлик, водити по піднебінню вперед-назад, не відриваючи. Нижня щелепа нерухома

Вправа «Конячка»

- Відкрити рот. Присмоктати широкий язик до піднебіння. Клацати язиком повільно, швидко

Вправа «Чистимо зубки»

- Відкрити рот. Губи в посмішці. Проводимо язиком по внутрішній, а потім зовнішній стороні верхніх зубів.

3. Актуалізація знань учнів

Мета: актуалізація опорних знань, розвиток мовлення.

1) Вправа «Мікрофон»

- Як ви розумієте, що таке дружба?
- Кого можна назвати справжнім другом? (Відповіді дітей)
- Назвіть своїх друзів.
- Ви назвали імена. Як вони пишуться? (З великої літери)

2) Вправа «Склади прислів'я»

Мета: розвиток мислення.

- Складіть прислів'я із «розсипанок».

без коріння без друзів - Людина що дерево.

- Прочитайте, що у вас вийшло.

Людина без друзів - що дерево без коріння.

- Поясніть, як ви розумієте це прислів'я.

4. Технологія «Сторітелінг»

Мета: розвиток зв'язного мовлення, розвиток дрібної моторики та мислення.

1) Експозиція

- А зараз ми будемо складати історію. І нам необхідно обрати головного героя нашої історії.

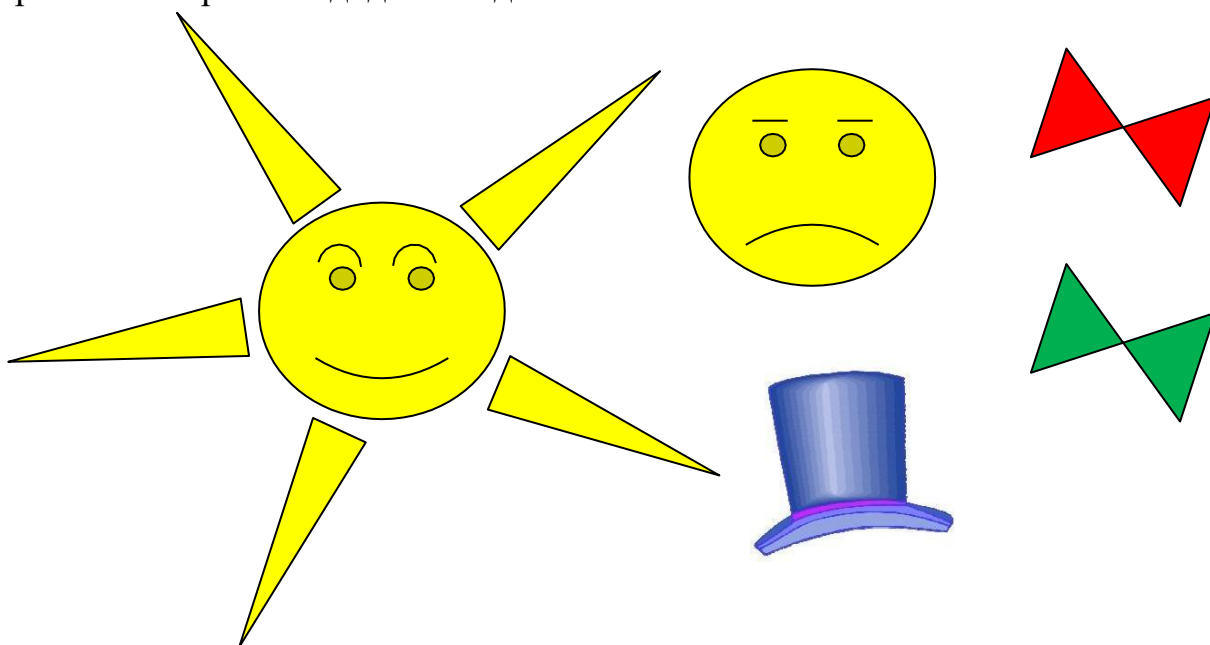
- Хто він, дізнаєтесь, відгадавши загадку:

Відкривайте оченята,
 Досить спати, досить спати –
 Рано-рано у віконце
 Заглядає літнє...
 (Сонце)

- Чи подобається вам сонечко? Отже, воно може бути головним героєм нашої історії.

- Спробуємо уявити сонечко і сконструювати його. Передати настрій та характер сонечка, можливо якісь деталі.

Вчитель заздалегідь готує пазли, з яких можна скласти сонечко. Наприклад, круг, промінчики, оченята сумні, оченята веселі, брови насуплені, брови підняті, посмішка, капелюшок, бантики і т.д. або окремо два сонця із різним настроєм та додаткові деталі.

Звучить дитяча пісня « Сонечко» (композитор: Анна Олейнікова, автор тексту Наталія Іванова). Діти на дошці моделюють із запропонованих пазлів сонечко.

- З ким сонечко може дружити у небі?

Вона на небі проживає.

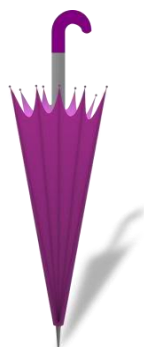
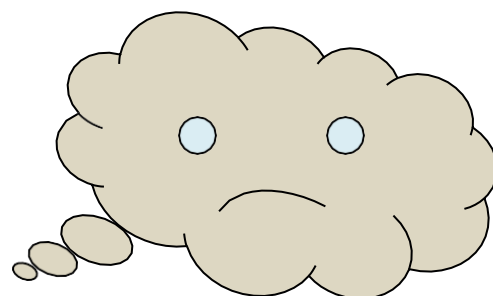
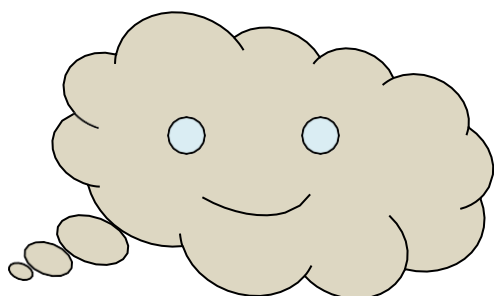
На землю сльози проливає

- Хто ж вона, ота плаксійка?-

Запитує Надійка.

(Хмаринка)

Проводиться аналогічна робота як із сонечком. Учні під пісню – «Дощик накрапає» Наталії Май та пробують уявити і скласти з пазлів хмаринку. Обирають якою вона буде: веселою чи сумною, доброю чи сердитою. Що тримає в руках: парасольку, чарівну паличку і т. д.

- Отже, героїв ми обрали. Давайте складемо історію.

- Експозиція. Жило було _____.
- Що любило робити?
- Яким було?
- Хто його чекав з нетерпінням?
- Зав'язка. Одного разу _____.
- Що раптом трапилось?
- Кого Сонечко зустріло?
- Розвиток подій. _____.
- Як склалися відносини між героями історії?

- Кульмінація. _____.
- Яка подія стала «вирішальною» для героїв?
- Хто допоміг їм знайти правильний вихід із ситуації, що склалася.
- Розв'язка. _____.
- Напишіть, чим все завершилося.
- Висновок. _____.

Чому нас вчить ця історія? Що зрозуміли герої історії?

5. виправлення помилок

- Перечитайте історію. Внесіть зміни до тексту. Виправте помилки. Слова для виправлення знайдіть самостійно у словнику.

Як Сонечко з Хмаринкою стали друзями

Жило – було Сонечко. Зранку до вечора воно полюбляло гуляти по небесній дорозі. Коли Сонечко посміхалося, його оченята випромінювали світло і тепло. А на щічках з'являлися ямочки.

Діти з нетерпінням чекали теплі сонячні дні. Веселилися, грали різні ігри, купалися.

Одного разу на небесній дорозі з'явилася Хмаринка. Вона надула щічки, закопирила губу і закрила собою Сонечко. Воно попросило:

- Хмаринко, дай, будь ласка, мені дорогу. А то я не можу своїми промінчиками ніжити діток.

- Ще чого – засміялася так голосно Хмаринка, що почувся гуркіт грому і на землю почали падати великі краплини дощу.

Хлопчики і дівчатка швиденько поховалися по домівках. Не чути було ні їх голосів, ні веселого сміху.

Засумувала Хмаринка. Раптом на небі з'явилася Веселка. Вона змайструвала місточок між Сонечком і Хмаринкою. Сонечко обійшло Хмаринку через місточок. Діти взяли парасольки і вийшли на вулицю. Їм дуже подобалось гуляти під дощиком, коли світить Сонечко.

Так Веселка помирила Сонечко з Хмаринкою. Хмаринка зрозуміла, що не можна бути впертою, потрібно з повагою відноситися до інших. З того часу Сонечко, Хмаринка і Веселка стали друзями .

III. Підсумок заняття

- Що ми робили на заняття?
- Чи сподобалось скласти історії?

ДОДАТОК В**Заняття з розвитку мовлення в 1 класі**

(для дітей із затримкою психічного розвитку)

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді за обраним героєм твору.

Мета: формувати вміння складати зв'язні розповіді; сприяти розвитку пояснювального мовлення; стимулювати вживання повних речень; розвивати пізнавальний інтерес дітей, прагнення до активного пізнання; сприяти розвитку уваги, мислення, уяви, пам'яті; сприяти збагаченню активного словника і розвитку мовлення; сприяти розвитку допитливості; виховувати культуру спілкування.

Обладнання: карта піратів, фігурка героя, цеглинки LEGO, «Кубики історій».

Хід заняття**I. Організаційний момент**

- Доброго дня, діти! Я дуже рада вас бачити, а ви раді бачити один одного? Покажіть як ви раді зустрічі з друзями: поверніться до сусіда справа - посміхніться йому, поверніться до сусіда зліва - посміхніться йому.

II. Основна частина**1. Артикуляційна гімнастика**

Мета: формувати правильний артикуляційний уклад, розвивати рухливість органів артикуляційного апарату.

2. Гра «Лего-відлуння»

Мета: мотивація навчальної діяльності, створення атмосфери співпраці.

- А тепер пограємо в гру «Лего-відлуння».

- Вам необхідно обрати цеглинку будь-якого кольору, назвати своє ім'я і простукати його цеглинками. Коли виходить один учень, решта за ним повторюють

3. Бесіда з дітьми

Мета: актуалізація опорних знань, розвиток мовлення.

- Діти, а ви любите розповідати історії?
- А які бувають історії? (Казкові, вигадані)
- Навіщо люди розповідають історії (Відповіді дітей)
- Дітки, а хочете створити свою історію?
- Подивіться, у нас навіть вже є герой, про якого і буде історія.
- Я вчора знайшла конверт.
- Як ви думаєте, що я в ньому знаходиться? (*Карта, лист та інше*).
- Як ви здогадались?
- Так, це карта скарбів! Давайте розглянемо її.
- Що тут зображено?
- Як ви гадаєте, навіщо потрібна ця карта?

- Правильно. Наш герой повинен дістатися до піратських скарбів, долаючи перешкоди, які зустрінуться йому на шляху. Наше завдання допомогти йому в цьому. За допомогою чарівних кубиків, ми будемо підказувати герою, що йому робити.

- Цікаво, яка історія вийде у вас? Ви готові?

4. Гра «На пошуки скарбів».

Мета: розвиток мовлення, уяви, фантазії, почуття ритму.

- Але спочатку треба дістатися до острова.
- Шикуйтеся змійкою один за одним і підемо по уявній стежці, долаючи перешкоди. (*Грає пригодницька музика*).

- Спокійно йдемо по стежці. Навколо - кущі, дерева.

- Які дерева бачите? На стежці попереду - великі калюжі. Рахуємо – один, два, три.

- Знову спокійно йдемо по стежці. Перед нами - струмок. Через нього перекинута місток. Переходимо по містку, тримаючись за поручні. Це може бути прямий місток або похилий.

- Покажіть, який саме у вас місток. Покажіть, як ви підете своїм містком.

- Спокійно йдемо по стежці. Стежка веде через болото. Щоб обійти болото, треба перестрибнути з камінця на камінець.

- Рахуємо: один, два, три, чотири. Перейшли через болото.

- Знову йдемо спокійно. Перед нами - яр. Через нього перекинута колоду.

Переходимо через яр по колоді.

- Йдемо обережно, зберігаючи рівновагу! Ух, нарешті перейшли!

- Йдемо тихенько.

- Що це? Стежка стала липкою. Ноги так і прилипають до неї. Ледве-ледве віддираємо ноги від землі.

- Дорога знову вирівнялася. Спокійно йдемо. А тепер через стежку впало дерево. Та яке величезне! Гілки в різні боки! Перелазимо через нього.

- Ой, на щось колоче! Так це їжачок!

- Йдемо спокійно по стежці. Добре навколо! Пташки співають! Бджоли гудуть, метелики літають. Ось і прийшли! Молодці!

5. Гра «Склади історію»

Мета: розвиток зв'язного мовлення, мислення та уяви.

- От ми і дісталися до острова скарбів.

- Давайте складемо історію.

(Перший гравець кидає кубик і в залежності від картинки починає історію з слова «Одного разу ...». Другий учасник кидає кубик і продовжує історію, не втрачаючи нитку розповіді. Останній гравець завершує розповідь логічної розв'язкою. Таким чином, плавно переходячи від одного зображення до іншого, учасники складають незвичайні, смішні, а може бути і сумні історії).

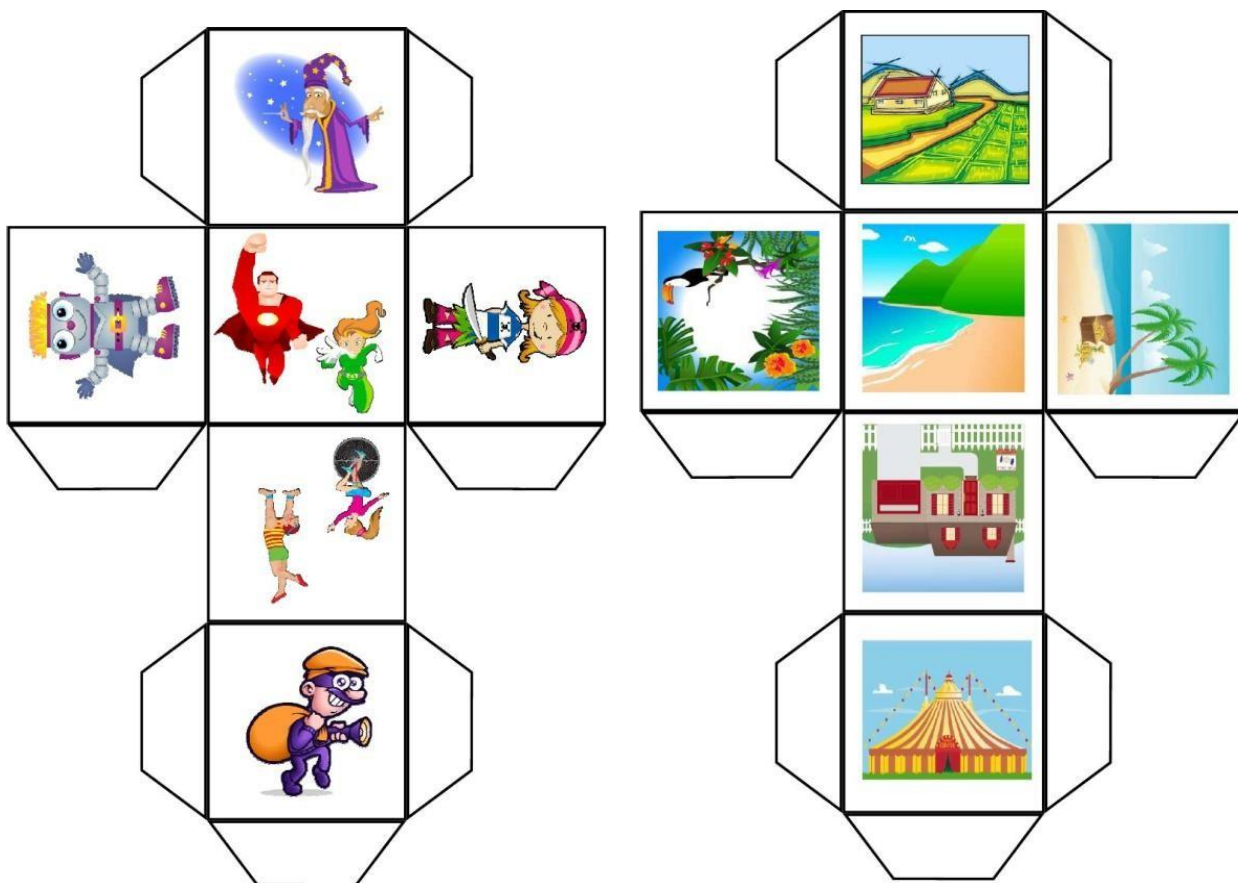
III. Підсумок заняття

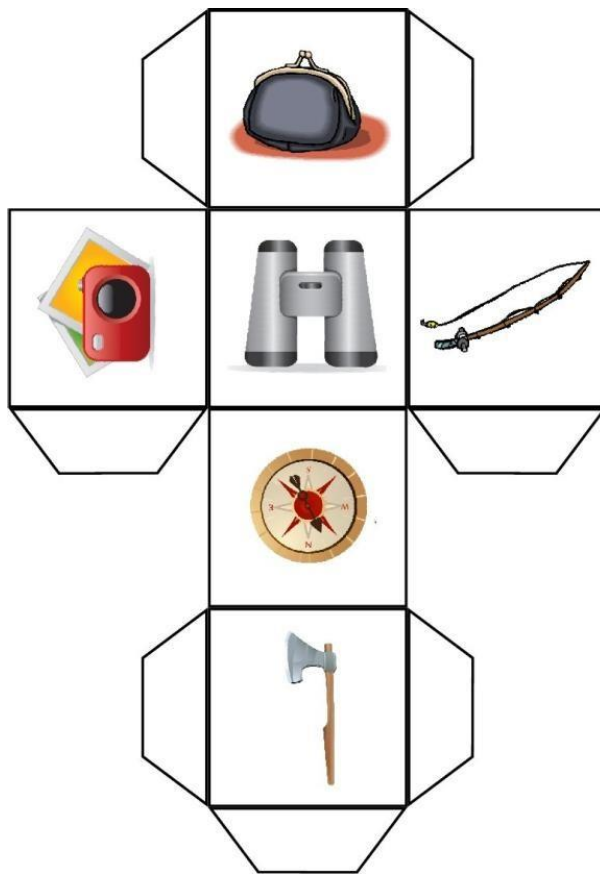
Рефлексія

Діти стоять у колі і будують за допомогою цеглинок LEGO башту дружби.

- Я передаю вам дружній промінець, і він торкається спочатку мене, потім передає свій промінчик Маша, наступний промінчик дарує Діма... і, нарешті,

наша башта стає високою і гарною. Я відчуваю, що промінців дружби стало ще більше, так як кожен з вас передав частинку своєї дружби. Нехай же вона нас не покине ніколи.

ДОДАТОК Г

Заняття з розвитку мовлення у 4 класі

(для дітей із затримкою психічного розвитку)

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Лексична тема «Зима». Складання фантастичної розповіді.

Мета: збагачувати лексичний запас учнів; уточнити слова за темою «Зима»; закріпити вміння дітей працювати з деформованими реченнями; продовжувати розвивати зв'язне мовлення. Розвивати комунікативні функції дітей за допомогою спілкування, розвиток уяви та фантазування за допомогою музичної п'єси П. І. Чайковського «Зима». Розвивати увагу, спостережливість. Виховувати любов до природи рідного краю, до рідного слова.

Обладнання: «Кубики історій», музична п'єса П. І. Чайковського «Зима».

Хід заняття

I. Організаційний момент:

1. Привітання

Сьогодні у нас незвичайний урок,
Сьогодні ми зробимо ще один крок
В країну природи, в країну погоди,
В країну красивої рідної мови.

- Діти, давайте підготуємося до уроку. Поверніться один до одного, посміхніться і оберіть для себе настрій: веселий, життєрадісний, сумний, святковий, байдужий, мрійливий.

2. Артикуляційна гімнастика

Мета: формувати правильний артикуляційний уклад, розвивати рухливість органів артикуляційного апарату.

3. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети заняття:

Сніг легкий, пухкий, лапятий
Кружляє, танцює, летить...
Не клич нас матусю до хати,

Ми в казці побудемо мить.

Поглянь, як навколо красиво:

Змінився і сад наш, і луг...

Летить і летить біле диво -

Все стало чарівне навкруг.

- Яка пора року дарує дорослим, а особливо діткам снігову казку та білу красу навкруги?

- Так. Зима.

- Тема нашого заняття – «Зима».

- Сьогодні до нас на урок завітала Зима. Ви дізнаєтеся про неї багато незвичайного, цікавого, чарівного. Ми пригадаємо зимові прикмети. Та будемо складати незвичні історії, які відбуваються взимку.

4. Робота над загадками

Мета: розвиток мислення, мовлення.

- Відгадайте, які ж є символи зими.

Вдень у небі гуляє,

а ввечері на землю сідає

(Сонечко)

Росте вона зимою

Донизу головою

Тоненькою,

Прозорою,

Біло — голубою

(Бурулька)

Маленькі квіти падають із неба.

Та ставити у вазу їх не треба,

Бо тільки занесеш ти їх до хати,

Вони водою кинуться тікати

(Сніжинки)

Що за баба в нас така?

В баби шуба м'яка.

Очі — дві вуглинки

А ніс — морквинка (Снігова баба)

Прозорий, мов скло,

Не вставиш у вікно

(Лід)

5. Вправа «Пофантазуй» (під музичний супровід п'єси П. І. Чайковського «Зима»).

Мета: розвиток фантазій, уяви.

- Давайте, діти, пофантазуємо. Закрийте очі і уявіть собі красуню — зиму.

Красуня — зима! Якою ви її собі уявляєте?

Доберіть одне слово.

СНІГ

ХУРДЕЛИЦЯ

МОРОЗ

СНІГОПАД

ЗАВІРЮХА

БУРУЛЬКИ

КРИГА

ЗАМЕТІЛЬ

6. Мовна розминка:

Мета: розвиток артикуляційного апарату.

Ва-ва-ва — ходить баба снігова.

Ва-ва-ва — біла в баби голова.

Ки-ки-ки — брови в баби — гіллячки.

Ки-ки-ки — очі в баби — вуглячки.

Нн-на-на — ніс у баби — це морквина.

На-на-на — губи в баби — це вуглина.

Ха-ха-ха — баба віником маха.

Та-та-та — баба зиму заміта.

7. Робота над розповіддю

Мета: розвиток уяви, мовлення.

- Хто з вас любить зиму?

- Що вам подобається?

- Вирушимо назустріч зимовій красі і визначимо, якого кольору зима?

- Послухайте розповідь «Якого кольору зима?»

З давніх - давен зиму називають білою, адже саме взимку на землю пускаються ніжні сніжинки, одягаючи все навколо в білі наряди. Сніжинки іскряться на сонечку, даруючи нам настрій.

Зима червоніє від калинових грон і ягід горобини.

Яскраво синій колір дарує нам небо в сонячний зимовий день.

Та звичайно ж, зима це Різдвяні свята. Різнокольорові вогники гірлянд, зелені ялинки, помаранчеві апельсини. Всі ці кольори створюють святковий настрій, навіть якщо зима не сніжна й сіра.

Білої вам зими та апельсинового настрою!

- Так якого кольору зима? Я прочитаю ще один раз, а ви піднімайте руку, коли почуєте слова про її колір і нам підкажете (картки з яскравими малюнками сніжинок, неба, калинових грон і ягід горобини, ялинки з вогниками, гірляндами, дерев, апельсинів).

Вчитель читає другий раз.

З давніх-давен зиму називають білою, адже саме взимку на землю спускаються ніжні сніжинки, одягаючи все навколо в білі наряди.

- Чому зима біла?

- Тому, що взимку на землю спускаються ніжні білі сніжинки, одягаючи все навколо в білі наряди.

Зима червоніє від калинових грон і ягід горобини.

- Чому зима червона?

- Тому, що ягоди калини та горобини червоного кольору.

Яскраво синій колір дарує нам небо в сонячний зимовий день.

- Чому зима яскраво синього кольору?

- Тому, що небо яскраво синього кольору.

Та звичайно ж, зима це Різдвяні свята. Різнокольорові вогники гірлянд, зелені ялинки, помаранчеві апельсини.

- Чому зима різнокольорова, зелена, помаранчева?

- Тому, що вогники гірлянд різнокольорові, а ялинки зелені, а апельсини помаранчеві.

Всі ці кольори створюють святковий настрій, навіть якщо зима не сніжна, а без снігу, тоді вона сіра за кольором.

- Чому зима сіра?

- Тому, що не випадає сніг, дерева без листя, сонечко з хмаринками.

Білої вам зими та апельсинового настрою!

- А який у вас зараз настрій?

- Ми поміркували та з'ясували, що зима, виявляється - різнокольорова.

8. Фізкультхвилинка «Зліпим бабу снігову»

Мета: зняття втоми і напруги.

- Встаньте, гарно потягніться. У чарівний спосіб ви можете перетворити наш клас на ігровий майданчик.

- Ви ходите по снігових заметах. Ходить і повторюйте за мною слова.

Білий сніг, пухнастий сніг

Приліпає нам до ніг. (2 рази)

- А тепер ви ліпите снігову бабу. Ліпять і повторюйте за мною слова.

Зліпим бабу снігову,

Розмалюєм, як живу. (2 рази)

- Уявіть, що у вас змерзли ручки. Розтирайте їх і промовляйте слова.

А замерзнуть рученята,

Будем снігом розтирати. (2 рази).

9. Гра «Сніжку лови, з одного багато утвори», наприклад:

- бурулька — бурульки.

Мета: розвиток мовлення, закріплення понять «однина» і «множина».

- сніжинка — сніжинки

- хмара — хмари

- сніговик — сніговики

- сніжок — сніжки

- кулька — кульки

- ялинка — ялинки

- ліхтарик — ліхтарики

- ліхтар — ліхтарі

10. Вправа «Доповни речення»

Мета: збільшення словникового запасу, підготовча робота до складання розповіді.

- Зимонька та Мороз заморозили слова у тексті. Знайдіть слова у додатку, або відгадайте за допомогою інших слів.

* Зима – (яка?)***** (чарівна — від слова чари) пора року.

* Зимове сонечко виблискує з-за (яких?)***** (снігових — від слова сніг) хмар.

* У повітрі кружляють (які?)***** (кришталеві — від слова кришталь) й ніжні сніжинки.

* Коли все навкруги стає білим, здається, що ти потрапив у (яку?)***** (снігову, зимову – від слова зима) казку.

* Після снігопаду (які?)***** (засніжені — засипані снігом) дерева схожі на істот з різних казок.

* Діти грають в сніжки й ліплять (яких?)***** (веселих — від слова веселий) сніговиків.

* Вдома діти дружно прикрашають (яку?)***** (зелену, пухнасту) ялинку.

* На ялинці (які?)***** (яскраві — від слова яскравий) ліхтарики та (які?)***** (різнокольорові — від слів — різними та кольорами) кульки — вона блискуча, красива, святкова.

* Всі чекають (яке?)***** (радісне - від слова радість) свято Нового року!

* Мені дуже подобається (яка?)***** (казкова — від слова казка) зима!

11. Вправа «Склади історію»

Мета: розвиток зв'язного мовлення, уяви.

- А зараз спробуйте самостійно скласти розповідь про зиму, використовуючи «Кубики історій»

Перша дитина кидає перший кубик – синій , називає об'єкт, зображення якого випало. Далі дитина добирає на другому синьому кубуку зображення, яке за смыслом підходить до першої картинки, наприклад дія, яку може виконувати. Друга дитина обирає зображення, що знаходяться на жовтих кубиках, та продовжує розповідь-історію, третя дитина – на зелених та закінчує розповідь-історію.

- Мені дуже подобаються ваші розповіді.

III. Підсумок заняття.

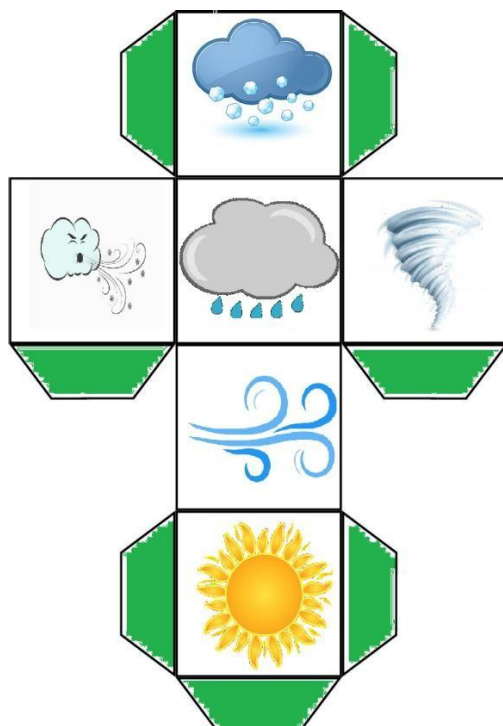
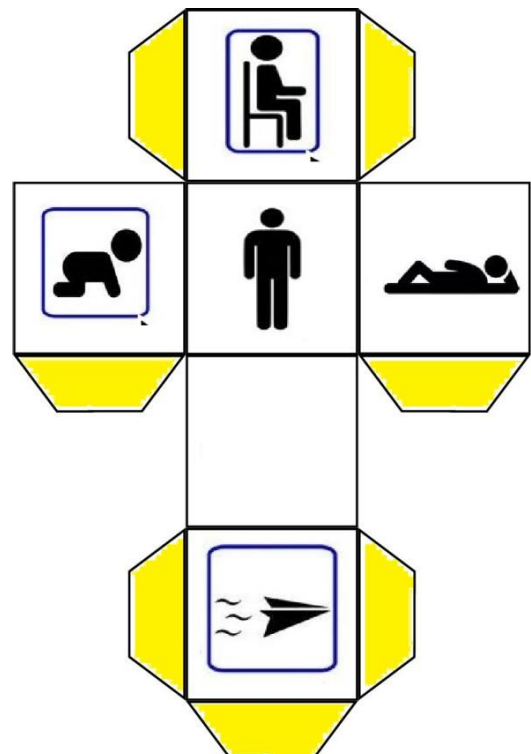
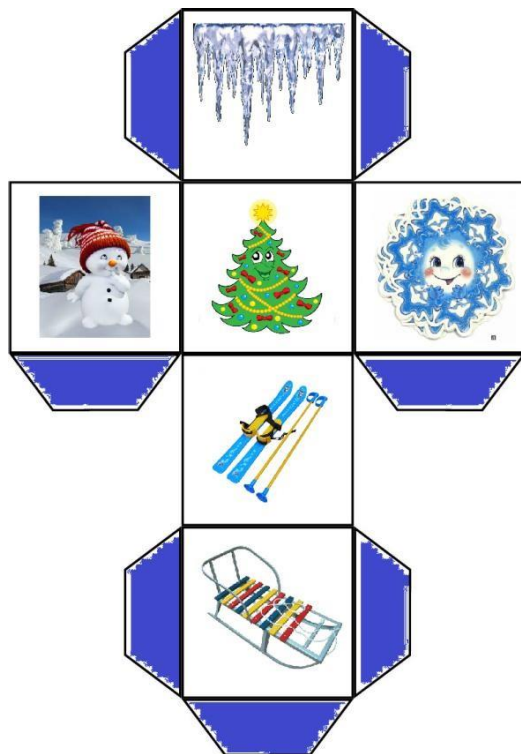
- Чим саме вам подобається зимонька-зима?

- Які слова були красивими для Вас?

- Чого корисного навчилися?

- Що сподобалося на занятті?

Тривалість та кількість завдань залежить від учбових навичок дітей в класі.

ДОДАТОК Г

Варіанти початку історії

1. «Давним-давно...»
2. «Одного разу...»
3. «Жив-був...»
4. «Жило-було...»
5. «Сталося це ...»
6. «В минулому році...»
7. «Чи правда, чи вигадка...»
8. «Ранньою весною ...»
9. «Сніжного ранку ...»
10. «Після сходу сонця ...»
11. «Десь у тридесятому царстві ...»
12. «У давні часи ...»
13. «Хоч вірте, хоч – ні ...»
14. «Не пам'ятаю коли, але ...»
15. «Колись розповідали ...»

ДОДАТОК Д

Заняття з розвитку мовлення в 2 класі

(для дітей із затримкою психічного розвитку)

Тема: Мандрівка до лісу

Мета: збагачувати активний словник дітей на основі знань, уявлень про довкілля; розвивати зв'язне мовлення, фонематичний слух, логічне мислення, пам'ять, дрібну моторику рук; виховувати бажання виразно і чітко говорити.

Обладнання: набір наочності для вправ.

Хід заняття

I. Організаційна частина

1. Оголошення теми заняття

Дзвоник всім нам дав наказ –

До роботи швидше, клас!

Попрацюємо старанно,

Щоб сказати у кінці.

Що у нашім дружнім класі,

Діти, просто, молодці!

Ось дзвінок нам дав сигнал –

Працювати час настав.

Нумо всі часу не гаймо

і роботу починаймо.

Працюватимем старанно,

Щоб почути у кінці,

Що у нашім 2 класі

Діти – просто молодці!

- Сьогодні на занятті ми з вами здійснимо мандрівку до лісу.

II. Основна частина

1. Артикуляційна гімнастика.

Мета: підготовка артикуляційного апарату.

- Перед тим, як почати подорож, нам потрібно трохи розім'яти органи артикуляції, адже протягом нашої мандрівки вам потрібно буде багато говорити.

А) Вправа «Лопаточка»

- Відкрити рот і покласти широкий розслаблений язик на нижню губу. Занести "лопатку" в рот і опустити на нижні зуби.

Б) Вправа «Грибок»

- Посміхнутися, показуючи зуби, відкрити рот і притиснути широкий язик усією поверхнею до піднебіння.

В) Вправа «Чашечка»

- Широко відкрити рот і покласти широкий розслаблений язик на нижню губу. Підняти краї язика, не торкаючись зубів.

Г) Вправа «Смачне варення»

- Відкрити рот і повільно, не відриваючи язика, облизати спочатку верхню, а потім нижню губу по колу.

Д) Вправа «Гойдалка»

- Відкрити рот, кінчиком язика тягнутися до носа («раз!») і до підборіддя («два!»).

Е) Вправа «Маляр»

- Відкрити рот. Широким кінчиком язика, як пензликом, водити по піднебінню вперед-назад, не відриваючи. Щелепи нерухомі.

2. Вправа «Озвись до мене»

Мета: підготовка артикуляційного апарату.

Діти, щоб не заблукати і не загубитись, йдучи дорогою до лісу, нам потрібно виконати вправу «Озвись до мене» . Я буду по черзі кликати вас по імені, а вам необхідно буде мені відповідати: «Аууу-у-у-у».

3. Вправа «Лісові звірі»

Мета: розвиток мовлення та мислення.

- Ось ми з вами в лісі.

- Подивіться, а хто це нас зустрічає? (Малюнки із зображенням диких звірів: заєць, білка, вовк, ведмідь, лисиця).

- Діти, а хто це?

- Давайте їх назвемо.

- А як ви думаєте, які це тварини?

- Чому?

4. Вправа «Назви дитинчат»

Мета: розвиток мовлення та мислення.

- Діти, ви знаєте, що в цих тварин є діти. Давайте їх назвемо.

У лисиці – лисенята

У білки – білченята

У зайця – зайченята

У ведмедя – ведмежата

У вовка – вовченята

5. Вправа «Назвати частини»

Мета: розвиток мовлення та мислення.

- Назвіть частини тіла тварини (голова, тулуб, лапи, хвіст)

- Назвіть частини дерева (крона, стовбур, коріння)

- Назвіть частини гриба (шапка, ніжка, грибниця)

6. Дидактична вправа «На чому ростуть?»

Мета: розвиток мовлення та мислення.

Діти, подивіться, що навколо нас росте у лісі? (Картинки із зображенням ромашки, ягід, грибів).

Ромашки ростуть на(полі)

Ягоди ростуть на(кущах)

Гриби ростуть на ...(землі)

6. Фізкультхвилинка

Мета: зняття втоми і напруги.

На пальчики піднімісь

І на небо подивись

Вліво-вправо подивись.

До сусіда посміхнись.

Діти виконують рухи відповідно до тексту.

7. Гра «З якого дерева листок»

Мета: розвиток спостережливості, мовлення.

- Я викладаю вам листочок, а ви називаєте з якого він дерева і під яким деревом ви його знайшли:

з дуба – дубовий, знайшли під дубом

з берези – березовий, знайшли під березою

з клена – кленовий, знайшли під кленом

з каштана – каштановий, знайшли під каштаном

з горобини – горобиний, знайшли під горобиною

з липи – липовий, знайшли під липою.

8. Графічні загадки

Мета: розвиток мислення, мовлення.

- Наступне завдання!

- Це картинки не прості, це картинки розрізні, треба їх з'єднати і речення зі словом «восени» сказати!

- Що зображено в тебе на малюнку? (Осінь)

- Яке небо восени? (Похмуре, дощове, сіре)

- Що відбувається восени? (Восени іде дощ)

- Що сталося з листям восени? (Жовтіє, падає, опадає)

- Дерев без листочків стають якими? (Голими)

- Що роблять птахи восени? (Відлітають)

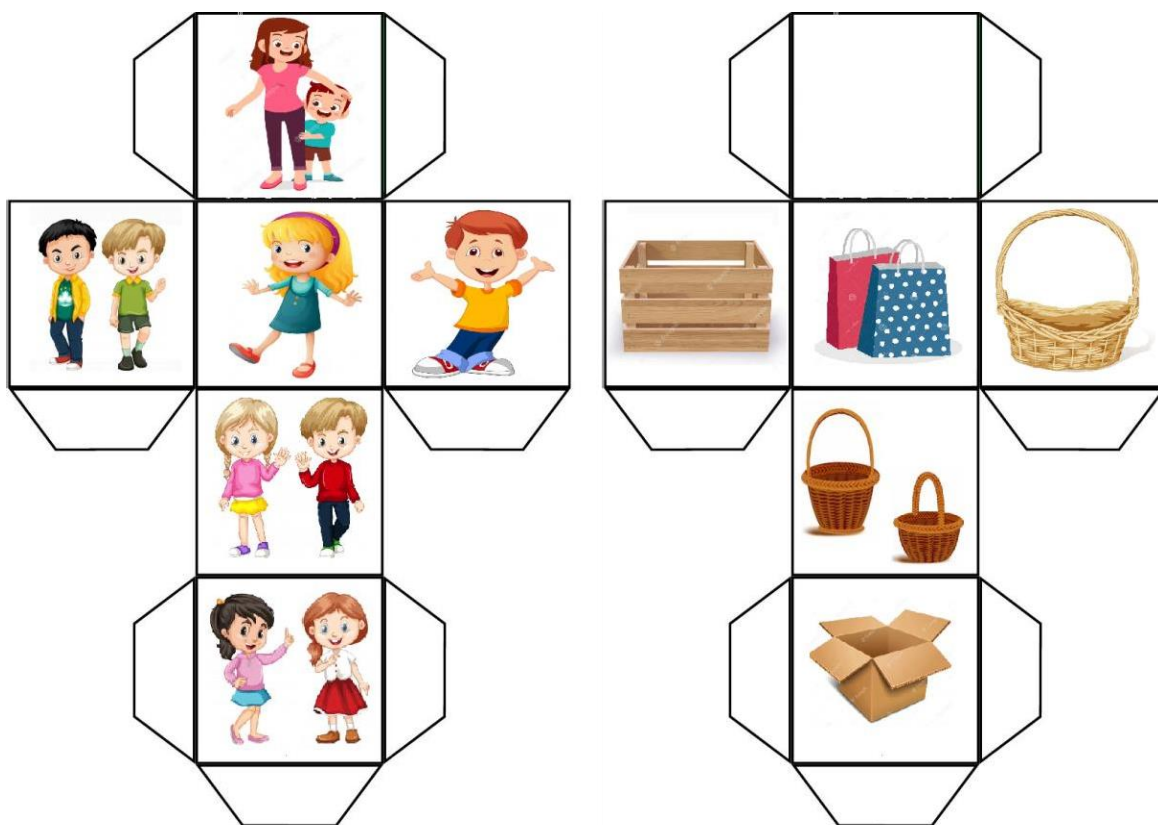
- Як називають птахів, які відлітають у теплі краї? (Перелітні).

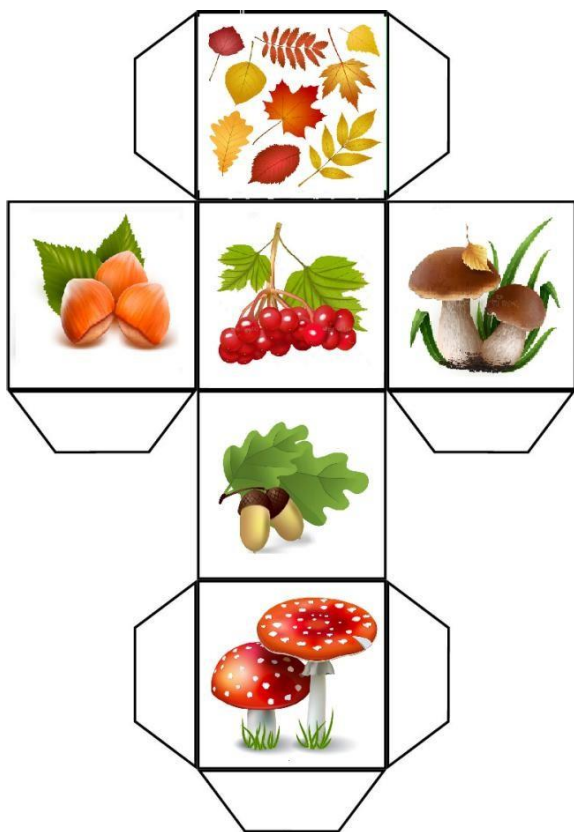
9. Вправа «Кубики історій»

- А зараз ми з вами складемо цікаву історію про похід до лісу, використовуючи кубики.

- Головним героєм чи героями буде ... (кидаю кубик із зображенням).

Далі по черзі діти кидають кубики, обирають необхідні картинки на них і складають історію. За потреби виправляю помилки.

10. Гра «По гриби»

Мета: розвиток дрібної моторики

Раз, два, три, чотири, п'ять, ми йдемо гриби шукати.

Цей ось пальчик в ліс пішов, цей ось пальчик гриб знайшов,

Цей ось пальчик раду дав, цей ось пальчик зготував,

Цей ось пальчик гарно з'їв і від цього потовстів.

(Діти за кожний рядок загинають палець, починаючи з мізинця).

III. Підсумок заняття

- Діти, нам час повертатися до школи. Чи сподобалося вам мандрівка?
- Куди ми з вами подорожували?
- Кого ми зустрічали на своєму шляху?
- Які завдання вам сподобалось виконувати найбільше?

Тривалість та кількість завдань залежить від учбових навичок дітей в класі.